

*Een kwalitatief onderzoek naar penitentiair inrichtingswerkers en de herstelgerichte detentiepraktijk in
penitentiare inrichting X*

Danny van Bijnen - 2495988

22-06-2018

4V06G

Fontys Hogeschool Eindhoven

Toetsnaam: Afstudeeronderzoek GGZ

Progresscode: 78V4G-AFOZ

Sociale Studies, afstudeerrichting GGZ-Agoog

Onderzoek docenten: D. Letanche & P. van Zon

Copyright © 2018, D. van Bijnen, Antwerpen “alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder juiste vermelding van de auteur”.

Samenvatting

Bij het plegen van strafbare feiten zijn helaas vaak slachtoffers gemoeid. Hierdoor ontstaat er schade in de relatie tussen 'dader-slachtoffer(s)'. Deze schade wordt niet hersteld door de dader enkel en alleen een gevangenisstraf te geven en hiermee te distantiëren van slachtoffers. Dit zorgt slechts voor een gevoel van 'verging' of 'leedtoevoeging' bij het slachtoffer en bij de rest van de maatschappij.

De schade kan daarentegen wel hersteld worden door gedetineerden te wijzen op hun morele plicht om de aangerichte schade te herstellen. Hierdoor wordt de nadruk op 'heling' gelegd. Hiervoor moet de dader een mogelijkheid krijgen om iets te doen met de aangerichte schade. Een gedetineerde kan gebaad zijn bij inzichten (Laus, 2013). Het kan ook zo zijn dat gedetineerden bereid zijn om herstelgerichte activiteiten in de richting van het slachtoffer te nemen, zoals het schrijven van een brief aan het slachtoffer of het hebben van een dader-slachtoffer confrontatie.

Het is van belang dat een gedetineerde hier de juiste begeleiding in krijgt, zodat alle gedetineerden (maar ook slachtoffers), optimaal gebruik kunnen maken van de voordelen van herstel. Organisaties in de strafrechtketen, waaronder penitentiaire inrichting X (P.I. X), dienen gevangenispersoneel hierin te faciliteren zodat zij in staat zijn om herstelgerichte begeleiding te bieden. Het fenomeen herstel is iets wat de laatste jaren steeds meer in het gevangeniswezen sluipt. Zo moet het bespreekbaar maken van het delict, in plaats van beoordelen op het delict, een wezenlijk onderdeel gaan worden in de functie van penitentiair inrichtingswerkers (piw'ers). Dit vraagt piw'ers om een andere en nieuwere manier van werken toe te passen en hiervoor zouden piw'ers moeten beschikken over een herstelgerichte grondhouding. Hoe deze houding ontwikkeld moet worden is voor een deel van individuele medewerker nog onbekend. Daarom richt dit onderzoek zich dan ook op dat wat piw'ers helpt in de begeleiding van een herstelproces van gedetineerden. Hierdoor ontstaat de onderstaande hoofdvraag.

'Hoe kunnen penitentiair inrichtingswerkers van penitentiaire inrichting X gedetineerden begeleiden in herstelgerichte detentie?'

Om antwoord op deze hoofdvraag te krijgen, zijn er gedetineerden en gevangenispersoneel geïnterviewd. Hieruit komt onder andere naar voren dat niet alle piw'ers weten vanuit welke grondhouding zij een invulling aan herstel kunnen geven. Dit komt onder andere door de achtergronden van gevangenispersoneel die soms ontzettend uiteenlopen. Hierdoor zijn er aanbevelingen ontwikkeld die betrekking hebben tot het vergroten van kennis, zodat deze overgedragen kan worden aan collega's en gedetineerden. Ook kwam in de resultaten naar voren dat op dit moment, enkel piw'ers met de interesse in herstel, daadwerkelijk betekenis geven aan herstelwerk. Hierdoor kan niet iedere gedetineerde optimaal gebruik maken van de voordelen van herstel. Dit heeft geleid tot aanbevelingen die kunnen bijdragen aan het ontwikkelen van een gezamenlijke herstelcultuur, zodat herstel een gemeengoed van diverse disciplines wordt.

Voorwoord

Met trots presenteer ik u het resultaat van het onderzoeksrapport waar ik zes maanden aan gewerkt heb. Dit rapport is geschreven als eindopdracht voor de bacheloropleiding Sociale Studies aan de Fontys Hogeschool te Eindhoven.

De afgelopen twee jaar heb ik stage gelopen bij P.I. X. Hierdoor heb ik onderdeel uitgemaakt van de leefwereld van gedetineerden en van de werkweld van gevangenispersoneel. In deze periode zijn ervaringen ontstaan die ik de rest van mijn carrière bij mij zal dragen.

Ik maakte in deze periode voor de eerste keer kennis met herstelgerichte detentie. Dit zag ik als een mooie gelegenheid om het strafrechtstelsel te koppelen aan Sociale Studies. Hierdoor ben ik in mijn eigen stageperiode meer betekenis gaan geven aan herstel. Het feit dat ik het effect van herstel met eigen ogen heb mogen ervaren, heeft dan ook zeker bijgedragen aan de voortzetting van dit onderzoek.

Ik had duidelijk in gedachte dat ik herstelwerk wilde koppelen aan piw'ers. Dit omdat ik onderdeel heb uitgemaakt van deze beroepsgroep. Hierdoor heb ik met eigen ogen mogen ervaren hoe complex het soms kan zijn, om herstel vanuit deze functie uit te voeren.

Gelukkig heb ik de mogelijkheid binnen P.I. X gehad om een scriptie over piw'ers en de herstelgerichte detentiepraktijk te schrijven. Hiervoor dank ik de directie van P.I. X. Ook wil ik Restorative Justice bedanken voor hun expertise en enthousiasme voor herstel. Dit heeft duidelijk invloed gehad op mijn eigen interesse in het thema. Daarnaast wil ik alle respondenten bedanken voor hun deelname aan dit onderzoek. Bedankt voor het delen van jullie persoonlijke ervaringen. Tenslotte dank ik mijn onderzoek docenten voor de feedback.

Ik wens u veel leesplezier toe,

Danny van Bijnen

Antwerpen, 22 juni 2018

Inhoudsopgave

Inleiding	7
Hoofdstuk 1: Context en probleemschets	9
1.1 Probleemanalyse	9
1.2 Probleemstelling	13
1.2.1 Verificatie vanuit de praktijk	13
1.2.2 De relevantie	14
1.3 Onderzoeksdoelstelling	15
1.4 Hoofdvraag en deelvragen	15
1.5 Begripsafbakening	16
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	18
2.1 Foucault, Surveiller et punir: Naissance de la prison	18
2.2 Brants, de macht van onderhandelen	21
2.3 Herstelrecht/herstelgerichte detentie	22
2.4 Brene Brown, de kracht van kwetsbaarheid	24
Hoofdstuk 3: Methodologie	29
3.1 Onderzoekspopulatie	29
3.1.1 Steekproef	29
3.1.2 Verantwoording selectiecriteria	31
3.1.3 Anonimiteit waarborgen	33
3.2 Dataverzamelmethode	33
3.2.1 Ethische verantwoording	34
3.3 Meetinstrument	34
3.4 Data analyse	35
Hoofdstuk 4: Resultaten	37
4.1 Deelvraag 1. Hoe ervaren gedetineerden en penitentiair inrichtingswerkers het werken aan herstelgerichte detentie?	37
4.2 Deelvraag 2. Welke mogelijkheden en ontwikkelpunten zien gedetineerden en penitentiair inrichtingswerkers voor het werken aan herstelgerichte detentie?	40
4.3 Deelvraag 3. Over welke houding, vaardigheden en kennis dient een penitentiair inrichtingswerker te beschikken om te werken aan herstelgerichte detentie?	42
Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen	45

5.1 Conclusie	45
5.2 Aanbevelingen	46
Hoofdstuk 6: Discussie	48
6.1. Betekenis en bruikbaarheid	48
6.2. Sterke en zwakteanalyse.....	49
Literatuurlijst	51
Bijlage 1: Topiclijst	54
Bijlage 2: Samenvatting van hoofdpunten.....	55
Bijlage 3: Toestemmingsformulier	57
Bijlage 4: Codeboom	58
Bijlage 5: Afkortingenlijst	59

Inleiding

De aandacht voor slachtoffers van criminaliteit is in de afgelopen jaren gestegen. Dit heeft in 2011 geleid tot de aanvoering van de Wet op Positie slachtoffers (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2013). Deze versterking van de positionering van slachtoffers is zichtbaar binnen organisaties uit de strafrechtketen, waaronder P.I. X.

Als het aan het landelijk niveau ligt, wordt de aandacht voor slachtoffers van criminaliteit binnen de penitentiaire inrichtingen (PI's) doorontwikkeld. Deze beroepsgroep 'penitentiaire inrichtingswerkers' zou vanuit een 'herstelgerichte grondhouding' in staat moeten zijn om het slachtofferbewustzijn van gedetineerden te vergroten. Het zou daarbij bevorderend zijn om gedetineerden te motiveren tot het herstellen van de aangerichte schade met slachtoffer(s) (Sherman, et al., 2007; Van Hoek & Slump, 2011; Laus, 2013). Daarnaast zou openheid en bespreekbaarheid in tegenstelling tot 'aanspreekbaarheid' centraal moeten komen staan (Van Garsse, 2002). Het bespreekbaar maken van het delict, in plaats van beoordelen op het delict, moet een wezenlijk onderdeel gaan worden van het werk van een piw'er. Een vertrouwelijke, persoonlijke band zou bevorderend zijn voor het werken aan herstel (Laus, 2013; van Hoek & Slump, 2013). Dit vraagt piw'ers om een andere, vernieuwde grondhouding toe te passen. Dit maakt het thema complex van aard, omdat er ook van piw'ers verwacht wordt dat zij de veiligheid waarborgen.

Zoals beschreven vragen de maatschappelijke ontwikkelingen om een andere grondhouding en/of werkwijze van piw'ers. Het onderzoek moet handvatten voor piw'ers opleveren die het vereenvoudigen of mogelijk maken om gedetineerden te begeleiden in herstelgerichte detentie. Dit is relevant, omdat de herstelgerichte houding vooralsnog onvoldoende aanwezig is bij het gevangenispersoneel (Laus, 2013). Hierdoor ontstaat de hoofdvraag: 'Hoe kunnen penitentiair inrichtingswerkers van penitentiaire inrichting X gedetineerden begeleiden in herstelgerichte detentie?' De complexiteit en de recente ontwikkelingen omtrent herstel hebben geleid tot de totstandkoming van dit onderzoek.

Om antwoord op de hoofdvraag te formuleren worden er zes hoofdstukken doorlopen. Hieronder wordt de opbouw van het onderzoek weergegeven.

Hoofdstuk 1	De context en de probleemschets wordt weergegeven aan de hand van 3 niveaus. In dit hoofdstuk staat de probleemstelling, verificatie vanuit de praktijk, de onderzoeksdoelstelling, de hoofd -en deelvragen en de begripsafbakening weergegeven.
Hoofdstuk 2	Het theoretisch kader. In dit hoofdstuk worden theorieën weergegeven die bij kunnen dragen aan de beantwoording van de hoofdvraag. De theorieën worden in hoofdstuk 4 gekoppeld aan de resultaten.

Hoofdstuk 3	Methodologie. Hierin wordt de onderzoekspopulatie en de steekproef beschreven. Daarnaast wordt er toegelicht waarom er gekozen is voor deze respondenten en hoe het onderzoek hun anonimiteit gewaarborgd heeft. Ook wordt er bij de dataverzamelmethode en het meetinstrument uitgelegd waarom er voor interviews gekozen is.
Hoofdstuk 4	Resultaten. Hierin staat beschreven wat er uit de interviews naar voren is gekomen. Dit gebeurt aan de hand van drie deelvragen. Er wordt een koppeling gemaakt met het theoretisch kader.
Hoofdstuk 5	Conclusie en aanbevelingen. Voortvloeiend op de resultaten wordt er in dit hoofdstuk een conclusie gevormd en worden er aanbevelingen voor het verbeteren van de praktijk gegeven. De aanbevelingen richten zich op de individuele medewerker.
Hoofdstuk 6	Discussie. Hier wordt een sterke zwakte analyse gemaakt en wordt de bruikbaarheid van het onderzoek beschreven. Ook worden er koppelingen met de probleemanalyse gemaakt.

In dit onderzoeksrapport wordt er gebruik gemaakt van afkortingen. Om helderheid te krijgen in de gebruikte afkortingen wordt de lezer doorverwezen naar de afkortingenlijst in bijlage 5.

Hoofdstuk 1: Context en probleemschets

In de onderstaande probleemanalyse staat beschreven welke actoren er op macro-, meso- en microniveau betrokken zijn bij het thema ‘*herstelgerichte detentie*’ en waarom dit thema complex van aard is. Ook wordt het voor de lezer duidelijk welke invloeden en partijen er op landelijk niveau een rol spelen binnen dit thema, zoals het ministerie van Justitie & Veiligheid (J&V), Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI), het kabinet en de wetgeving rondom herstel, slachtoffers en daders. Vervolgens wordt er beschreven welke ontwikkelpunten en mogelijkheden volgens critici en theoretici een rol spelen, met betrekking tot ‘*herstelgerichte detentie*’ en hoe P.I. X hier op organisatieniveau invulling aan wil geven. Uiteindelijk staat er beschreven wat dit betekent voor de individuele medewerker en de individuele cliënt.

1.1 Probleemanalyse

DJI valt onder de verantwoordelijkheid van J&V (Rijksoverheid, 2018). De kijk -en denkwijze van zowel J&V als van DJI omtrent het thema ‘*herstelgerichte detentie*’, worden beschouwd als het macro perspectief, omdat beide diensten bepalend en leidend zijn in het vaststellen van beleid en regelwetgeving.

Steeds meer aandacht voor slachtoffers van criminaliteit

De aandacht voor slachtoffers van criminaliteit is de afgelopen jaren erg toegenomen. Het kabinet-Rutte I en II (en inmiddels ook III) heeft stevig ingezet op versterking van de positie van het slachtoffer. Dit heeft in 2011 geleid tot de invoering van de Wet op Positie slachtoffers. Er is naar aanleiding van deze verandering veel discussie gevoerd over welke taken en verantwoordelijkheden de overheid heeft als het gaat om slachtoffers. In het beleid van J&V staan meerdere kernthema’s voor de komende jaren beschreven. Een van deze kernthema’s luidt: ‘Het slachtoffer centraal’. De overheid, waar J&V en DJI onder valt, heeft de verantwoordelijkheid om slachtoffers bij te staan en zo goed mogelijk te helpen om hun leven weer op de rit te krijgen. Op dit moment houden voornamelijk medewerkers van Slachtofferhulp Nederland, Perspectief Herstelbemiddeling en het slachtofferloket van het Openbaar Ministerie (OM) zich bezig met slachtoffers. De zorg voor slachtoffers moet volgens J&V een integraal onderdeel worden van het werk van iedereen in de strafrechtketen. Er wordt gestreefd naar een cultuuromslag (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2013).

Wat betekent dit voor het gevangeniswezen?

Naar aanleiding van de intreding van de Wet op Positie slachtoffers en het kernthema (‘Het slachtoffer centraal’) van J&V, heeft staatssecretaris Fred Teeven, DJI in 2013 gevraagd om als gevangeniswezen, meer oog te hebben voor slachtoffers (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2013). Er wordt van organisaties in de strafrechtketen verwacht dat zij tijdens de gevangenisstraf van de gedetineerde, actief werken aan het slachtofferbewustzijn van de dader. Dit kan door middel van herstelgerichte detentie.

Volgens Jansen (in Laus, 2013 p. 37) is het algemene uitgangspunt van herstelgerichte detentie gericht op het streven naar een herstelgerichte gevangencultuur die zich richt op het herstellen van de verstoorde relatie tussen dader, slachtoffer, samenleving en achterblijvers.

Er wordt gedetineerden de mogelijkheid geboden iets te doen met de aangerichte schade ten opzichte van slachtoffer(s), achterblijvers en de samenleving. Daarnaast kan de gedetineerde juist gebaat zijn bij inzichten in zijn eigen gedrag en handelen (Laus, 2013). In lijn met de constatering van Laus (2013) geven Van Hoek en Slump (2013) ook het belang van herstelgericht detentie aan. Van Hoek en Slump stellen dat herstelgerichte detentie voorkomt dat gedetineerden zich op een defensieve manier opstellen en zichzelf tot slachtoffer maken. Dit verhindert gedetineerden om te komen tot schuldverwerking en empathie voor het slachtoffer (van Hoek & Slump, 2013).

Welke ontwikkelpunten spelen een mogelijke rol?

J&V heeft de afgelopen jaren aanzienlijk moeten bezuinigen. In het masterplan van DJI 2013-2018 staat beschreven dat DJI vanaf 2018 opnieuw fors moet bezuinigen. De bezuinigingsopgave in 2018 bedraagt 271 miljoen euro op een totale begroting van circa 2 miljard (Dienst Justitiële Inrichtingen, 2013).

Daarnaast blijkt uit het onderzoeksrapport van de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) dat de bezuinigingen ook gevolgen hebben op de werkdruk van het gevangenispersoneel in Nederland. De werkdruk binnen DJI zou ruim vier keer zo hoog dan zijn in de rest van Nederland. Slechts drie procent van het in 2017 geïnterviewde gevangenispersoneel gaf aan dat er altijd voldoende collega's zijn om het werk naar behoren te kunnen uitvoeren. Ook zou de hoge werkdruk een negatieve invloed op de veiligheid van werknemers en gedetineerden hebben. Maar liefst 93 procent van de respondenten geeft aan dat de hoge werkdruk tot onveilige situaties leidt (Federatie Nederlandse Vakbeweging, 2017).

De bezuinigingen hebben volgens Laus (2013) als gevolg dat er ruimte, geld en middelen zijn weggevallen om binnen het gevangeniswezen iets te ondernemen op het gebied van een positieve re-integratie. Dit heeft ook invloed op herstelgerichte activiteiten in volwassendetentie, die slechts op kleine schaal worden uitgevoerd in Nederland (Laus, 2013).

Naast de bezuinigingen zijn er criminologen die zich afvragen of dat de gevangenis wel een plaats voor herstel is. Volgens van Ness (2005) zijn er drempels voor het implementeren van deze herstelgerichte gevangencultuur. Allereerst zijn gevangenissen autoritaire en hiërarchisch gestructureerde organisaties. De realiteit van het gevangeniswezen is gericht op orde en veiligheid. Dit zou niet helpend zijn voor een herstelgerichte gevangencultuur, waarin meer gevraagd wordt naar betrokkenheid, openheid en bespreekbaarheid.

Door deze tegenstrijdigheden in de gevangencultuur zou het niet gepast zijn om in detentie een kwetsbare houding aan te nemen (Van Ness, 2005). Daarnaast geeft Vanacker (2002) aan dat de ideeën rondom herstelgerichte detentie vernieuwend en verfrissend zijn, omdat er gestreefd wordt naar meer openheid en minder hiërarchie.

Daarentegen wordt het gevangeniswezen beschouwd als klassiek, vanwege de gestructureerde, traditionele en hiërarchische werkwijze. Volgens Vanacker is het dan ook logisch dat deze tegenstrijdigheden rondom herstel weerstand oproepen in de gevangenis, maar ook dat de gevangenis weerstand oproept bij herstel (Vanacker, 2002).

Binnen het mesoniveau valt de onderzoek locatie, P.I. X. J&V verwacht van P.I. X dat zij op organisatieniveau, meer oog gaan hebben voor herstel en slachtoffers.

Herstelgerichte detentie op organisatieniveau

Uit het jaarverslag 2014 van de Commissie van Toezicht (CvT) blijkt dat P.I. X streeft naar een herstelgerichte gevangencultuur, waarbij de focus ligt op het herstellen van de verstoorde relatie tussen dader, slachtoffer, achterblijvers en samenleving (Commissie van Toezicht, 2015). Laus, voormalig herstelconsulente van P.I. X, concludeerde naar aanleiding van haar onderzoek, dat de herstelgerichte (grond)houding, die verbonden is aan herstelgerichte detentie, onvoldoende aanwezig is bij het personeel in P.I.'s, waaronder P.I. X (Laus, 2013). Een oorzaak hiervan is dat de herstelgerichte manier van denken nog redelijk nieuw, verfrissend en tegelijkertijd onbekend is (De Ruyver, Vander Beken & Van Garsse, 2010). Het gevolg hiervan is dat het werken aan herstelgerichte detentie, slechts een pad is wat door enkele personeelsleden bewandeld wordt. Dit maakt het lastig om een herstelgerichte gevangencultuur te creëren waarin de gehele organisatie verantwoordelijkheid draagt voor het werken aan herstel (Laus, 2013). Vooralsnog is aandacht voor herstelgerichte detentie vooral gepositioneerd in de zogenaamde zingevingskolom (geestelijke verzorging) binnen de P.I. (van Hoek & Slump 2013). Een interne werkgroep, welke bestaat uit verschillende functies van P.I. X, heeft het afgelopen jaar een herstelplan geschreven. In dit herstelplan staat beschreven hoe P.I. X de omslag naar een herstelgerichte gevangencultuur wil gaan bewerkstelligen. Namelijk, door de rol van piw'ers belangrijk te maken in het creëren, maar voornamelijk in het uitvoeren van een herstelgerichte detentie (Persoonlijke communicatie, 2017).

Het is volgens Blad en Pauwelsen (2003) belangrijk om piw'ers te betrekken bij het creëren en implementeren van een herstelgerichte gevangencultuur. Blad spreekt van vier organisatorische condities, die aanwezig moeten zijn om deze cultuuromslag te bewerkstelligen (Blad & Pauwelsen, 2003).

1. *erkenning van het centrale belang van slachtofferschap;*
2. *erkenning van het centrale belang van herstel en erkenning van herstelgerichte initiatieven;*
3. *een integere verantwoordingscultuur onder het personeel (personeel voelt zich verantwoordelijk om te werken aan een herstelgerichte gevangencultuur);*
4. *een regiem van minimale beperkingen en van legitimering van die beperkingen.*

Wat wordt er verwacht van de individuele medewerker?

Om het werken aan herstelgerichte detentie een integraal onderdeel te maken, wil P.I. X de rol van de piw'er belangrijker maken. Dit vraagt van deze medewerkers om een herstelgerichte houding aan te nemen en dit houdt in dat er andere kwaliteiten, kernwaarden en vaardigheden van het penitentiair inrichtingspersoneel verwacht worden (Persoonlijke communicatie, 2017).

Er wordt van de medewerker verwacht dat hij of zij de groep gedetineerden, welke toebehoren tot zijn of haar verantwoordelijkheid, zowel praktisch, emotioneel als sociaal begeleidt in hun resocialisatieproces. Daarnaast wordt er van piw'ers verwacht dat zij slachtofferbewustzijn bij gedetineerden teweegbrengen en vervolgens aandacht besteden aan het herstellen van de relatie tussen dader, slachtoffer, achterblijvers en de samenleving. Met name de grondhouding voor het vergroten van het slachtofferbewustzijn van gedetineerden lijkt bij (een deel van de) medewerkers onbekend te zijn (Persoonlijke communicatie, 2017).

Naast dat piw'ers bezig zijn met begeleiden van gedetineerden wordt er van hen verwacht dat zij in staat zijn om te beveiligen en te beheersen, zodat men kan reageren op calamiteiten. De combinatie van risicobeheersing en veiligheidsdenken binnen de taakomschrijving van gevangenispersoneel maakt dat er weinig ruimte is voor eigen initiatief en verantwoordelijkheid (De Ruyver et al., 2010). Hierdoor kan er, volgens Newell, een soort van spanningsveld ontstaan met de centrale waarden van herstelgerichte detentie. Dit vormt een belangrijke uitdaging bij de totstandkoming van herstelgerichte detentie (Newell, 2002).

Onderzoek naar gevangenispersoneel en herstelgerichte detentie

Zoals eerder beschreven staat, is het aannemelijk dat de bewerkstelling en implementatie van een herstelgerichte detentie, weerstand teweegbrengt. Het Regioplan beleidsonderzoek (2008) heeft onderzoek gedaan naar ervaringen van gevangenispersoneel van een andere locatie, namelijk P.I. Y. Onderzoekers zijn daar tot de conclusie gekomen dat de groep piw'ers het minst betrokken waren bij het herstelgerichte proces van gedetineerden. Een deel van hen vraagt zich af of de detentieomgeving, waarin een strak regime heerst, zich wel leent voor herstelgerichte detentie (Jansen, Hissel & Homburg, 2008). Dit staat in lijn met de eerdere conclusies van Vanacker (2002) en Van Ness (2005).

Het belang van herstelgerichte detentie

Laus (2013) geeft in haar onderzoek de essentie en het effect van een herstelgerichte gevangenscultuur aan. Zo blijkt dat herstelgerichte detentie een bevrijdende werking kan hebben op zowel slachtoffers als daders. Daarnaast is herstelgerichte detentie progressief en richt het zich op groei, ontplooiing en zelfontwikkeling van slachtoffers, gedetineerden, achterblijvers en de samenleving. Kortweg, herstel maakt het mogelijk om mensen weer betekenis aan hun bestaan te laten geven (Laus, 2013).

Daarnaast sluit herstel aan bij de beoogde ontwikkelingen van J&V rondom het kernthema 'Het slachtoffer centraal'. Dit omdat er tijdens herstelgerichte detentie meer focus gelegd wordt op het slachtofferbewustzijn van de dader. Uit onderzoek van Sherman blijkt dat contact tussen partijen die betrokken zijn bij het delict in veel gevallen voor vermindering van delicten bij daders en vermindering van wraakgevoelens bij slachtoffers zorgt (Sherman, et al., 2007).

Een belangrijke kanttekening is dat daders alleen herstelgericht kunnen handelen, indien zij daarvoor de mogelijkheden krijgen aangereikt door het gevangenispersoneel (waarmee voornamelijk de piw-ers worden bedoeld). Op het moment dat de herstelgerichte grondhouding bij de individuele medewerker ontbreekt, zal er naar alle waarschijnlijkheid een gebrek aan herstelgerichte detentie ontstaan. Hierdoor zal de individuele gedetineerde niet optimaal gebruik kunnen maken van de voordelen van herstelgerichte detentie. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat er gedetineerden zijn die niet voldoende begeleid en gemotiveerd worden tijdens hun detentie, waardoor zij niet tot de kern kunnen komen, namelijk het herstellen van de relatie met zichzelf en het slachtoffer. Dit zou de kans op recidive doen verhogen, omdat uit onderzoek van Slump & Hoek blijkt dat herstelgerichte detentie aan het terugdringen van recidivemogelijk een bijdrage kan leveren (van Hoek & Slump, 2011).

1.2 Probleemstelling

Door de veranderde maatschappelijke- en politieke visie ten aanzien van slachtoffers, is penitentiaire inrichting X genoodzaakt om met behulp van penitentiair inrichtingswerkers, invulling te geven aan de herstelgerichte detentie van gedetineerden, wat vraagt om een vernieuwde (grond)houding van penitentiair inrichtingswerkers, welke nog onbekend is en dit heeft als gevolg dat sommige gedetineerden mogelijk niet komen tot een herstelgerichte detentie.

1.2.1 Verificatie vanuit de praktijk

Stichting Restorative Justice Nederland (RJN) is een expertisecentrum voor herstelrecht. RJN richt zich op het strafrecht, maar ook op andere gebieden waar herstelgericht werken/herstelgerichte detentie meerwaarde heeft (Stichting Restorative Justice Nederland, z.j.). X is directeur van RJN geweest en is tevens ook mijn scriptiebegeleider. Het werkdomein van X bestaat onder andere uit het instrueren en opleiden van diverse organisaties binnen de strafrechtketen, waaronder P.I. X. RJN bevestigt dat de maatschappelijke en politieke visie ten aanzien van slachtoffers de laatste jaren, mede dankzij de inzet van RJN, positief veranderd is. Volgens RJN is het grootste gedeelte van het gevangeniswezen op dit moment bezig met de implementatie van herstelgerichte detentie. RJN erkent dat P.I. X de rol van piw'ers belangrijk wil maken in het uitvoeren van herstelgerichte detentie, omdat deze groep simpelweg het dichtst bij de gedetineerden staat. RJN is zelf uitgenodigd door P.I. X, met als doel, het delen van kennis en expertise.

Tevens erkent RJN dat de herstelgerichte houding, welke verbonden is aan herstelgerichte detentie, op dit moment versterkt kan worden bij gevangenispersoneel, waaronder de piw'er. Een gevolg hiervan is dat sommige gedetineerden hierdoor minder snel in aanraking komen met herstelgerichte detentie (Persoonlijke communicatie, 2018). Dit zou volgens de literatuur een gemiste kans zijn, aangezien er juist tijdens detentie de behoefte bij daders en slachtoffers ontstaat om contact te zoeken met de ander in de vorm van herstelbemiddeling (van Hoek & Slump, 2011).

Ook de Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) erkent de veranderde maatschappelijke visie ten aanzien van slachtoffers en de behoefte aan het maken van een cultuuromslag. Volgens de Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming (RSJ, 2016) wordt er een groeiende maatschappelijke vraag naar de herstelfunctie binnen het gevangeniswezen waargenomen. Dit houdt volgens RSJ in dat de gedetineerde slachtofferbewustzijn dient te ontwikkelen, zodat hij verantwoordelijkheid neemt voor het delict en de aangerichte schade en dit in enige vorm probeert te herstellen. RSJ benadrukt dat DJI zijn eerste stappen in het streven naar een meer herstelgerichte gevangencultuur heeft gezet. Zo wordt er in iedere P.I. een 'dag van herstel' georganiseerd en worden er herstelgerichte cursussen aangeboden. RSJ erkent dat herstelgerichte detentie om een wezenlijk andere benadering vraagt dan een cultuur van beheersen en beveiligen (Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming, 2016).

De inspectie JenV (2018) geeft in hun onderzoeksrapport aan dat er voldoende aanleiding is om nader onderzoek te doen naar de kwaliteit van de taakuitvoering van het gevangeniswezen. Dit onderzoek is gericht op risicovolle thema's binnen P.I. X, waaronder 'de omgang met gedetineerden' (Inspectie Veiligheid & Justitie, 2018). Zoals JenV benadrukt, is het van belang dat DJI tijdens de omgang met gedetineerden meer focus gaat leggen op het vergroten van het slachtofferbewustzijn van de dader (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2013). Zowel DJI als P.I. X erkennen deze noodzaak en willen dit met behulp van piw'ers gaan bewerkstelligen (Persoonlijke communicatie, 2017).

1.2.2 De relevantie

De maatschappelijke en politieke visie ten aanzien van slachtoffers is dusdanig veranderd, waardoor P.I. X verzocht wordt om zich op korte termijn meer te gaan richten op het herstellen van de relatie tussen dader, slachtoffer, samenleving en achterblijvers (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2013). Een term die dit volgens meerdere onderzoekers mogelijk maakt, is *herstelgerichte detentie*. Deze term is op dit moment erg actueel binnen het gevangeniswezen, omdat iedere P.I. in Nederland, op een eigen manier, invulling dient te geven aan herstel. P.I. X streeft naar het ontwikkelen van een herstelgerichte gevangencultuur en wil dit met behulp van piw'ers gaan realiseren. Er wordt van piw'ers verwacht dat zij het slachtofferbewustzijn van gedetineerden vergroten. Maar wat heeft een piw'er nodig om invulling te geven aan deze nieuwe en verfrissende werkwijze en welke mogelijkheden en ontwikkelpunten spelen hier een rol in? Antwoorden op deze vragen zijn niet voor de hand liggend. Daarnaast schippert een piw'er tussen twee taken, namelijk het beveiligen en begeleiden van gedetineerden.

Op welke manier past het werken aan herstelgerichte detentie binnen dit complexe functieprofiel van een piw'er? Dit maakt dat het sociaal agogisch thema als gecompliceerd beschouwd kan worden. Hierdoor is het dus relevant om op korte termijn te onderzoeken hoe piw'ers kunnen werken met herstelgerichte detentie, zodat iedere gedetineerde optimaal gebruik kan maken van de voordelen van herstelgerichte detentie. Dit is in het belang van de maatschappij, omdat herstelgerichte detentie volgens verschillende wetenschappers bij kan dragen aan recidivevermindering (Laus, 2013; van Hoek & Slump 2011).

1.3 Onderzoeksdoelstelling

Kennis en inzicht verwerven in de mogelijke ontwikkelpunten die piw's en gedetineerden ervaren omtrent het toepassen van herstelgerichte detentie, met als doel handvatten te bieden voor penitentiaire inrichtingswerkers van penitentiaire inrichting X, die het vervolgens vereenvoudigen of mogelijk maken om gedetineerden te begeleiden in een herstelgerichte detentie.

Kennisdoel: gaat over het verzamelen van kennis, ervaringen over en van piw'ers met betrekking tot het thema 'herstelgerichte detentie'.

Praktijkdoel: kijkt naar hoe aan het werken van een herstelgerichte detentie vorm wordt gegeven binnen de functie piw'er.

De piw'ers worden door de onderzoeker als probleemeigenaar geschetst. Hierdoor worden er aan het eind van het onderzoek aanbevelingen gegeven voor de individuele medewerker, ook wel microniveau genoemd. De aanbevelingen richten zich op handvatten die het voor piw'ers vereenvoudigen of mogelijk maken om gedetineerden te begeleiden in een herstelgerichte detentie.

1.4 Hoofdvraag en deelvragen

Hoofdvraag luidt als volgt: 'Hoe kunnen penitentiair inrichtingswerkers van penitentiaire inrichting X gedetineerden begeleiden in herstelgerichte detentie?'

Deelvraag 1. Hoe ervaren gedetineerden en penitentiair inrichtingswerkers het werken aan herstelgerichte detentie?

Deelvraag 2. Welke mogelijkheden en ontwikkelpunten zien gedetineerden en penitentiair inrichtingswerkers voor het werken aan herstelgerichte detentie?

Deelvraag 3. Over welke houding, vaardigheden en kennis dient een penitentiair inrichtingswerker te beschikken om te werken aan herstelgerichte detentie?

1.5 Begripsafbakening

Begrip: herstelgerichte detentie

Uitleg: Herstelgerichte detentie richt zicht op het herstellen van de verstoorde relatie tussen dader, slachtoffer(s), achterblijvers en samenleving. Het doel van herstelgerichte detentie is dan ook het delict bespreekbaar maken, gedetineerden te confronteren met de aangerichte schade en de gevolgen van hun delict en om gedetineerden te stimuleren om hier hun verantwoordelijkheid in te nemen.

Gedetineerden krijgen tijdens hun detentie de mogelijkheid geboden om de aangerichte schade ten opzichte van slachtoffers te herstellen. Herstelgerichte detentie vindt buiten de strafrechtelijke procedure plaats en hierdoor leidt herstelgerichte detentie dus niet tot strafvermindering.

Verder dient er sprake te zijn van vrijwillige deelname en dit geldt voor zowel slachtoffers als daders (van Hoek & Slump, 2013).

Begrip: penitentiair inrichtingswerkers (piw'ers)

Uitleg: Als piw'er is men verantwoordelijk voor de beveiliging en bewaring van personen binnen de P.I. Daarnaast begeleiden zij gedetineerden in woon- en leefsituatie en verlenen piw'ers intensieve zorg. Piw'ers dragen bij aan een humane uitvoering van detentie, beperking van detentieschade en voorkoming van recidive. Piw'ers beschikken minimaal over een MBO-niveau 4 diploma in de richting Zorg en Welzijn, zijn vaardig in het observeren van gedrag en zijn vaardig in het opstellen van rapportages (Dienst Justitiële Inrichtingen, 2017).

Brands (2003, p.351-352) zegt over de definitie van piw'ers:

“zwart-wit gezien zijn piw'ers beveiligingsbeambte en 'bejegeningsambtenaar' tegelijkertijd... Een groot deel van het werk van piw'ers speelt zich af op het 'vlak', oftewel in de 'frontlinie': daar waar de gedetineerden wonen, waar de cellen, doucheruimten en recreatiezaal zijn. In hoofdzaak moeten piw'ers ervoor zorgen dat gedetineerden hun dagprogramma rustig doorlopen, op tijd 'in-' en 'uitgesloten' worden, en de gelegenheid krijgen om met een zogenaamd doopbriefje' zelf naar de psycholoog, advocaat, reclasseringsmedewerker, geestelijk verzorger of iemand van de medische dienst te lopen. In de praktijk zorgen piw'ers voor het 'reilen en zeilen' op de afdeling. Ook hebben piw'ers een belangrijke taak in het begeleiden van gedetineerden die 'even moeilijk zitten'.

Begrip: penitentiare inrichting X

Uitleg: De locatie X is zowel een gevangenis als een Huis van Bewaring (HvB) met capaciteit voor 270 gedetineerden. Een HvB is bestemd voor gedetineerden die in voorlopige hechtenis verblijven en nog niet zijn veroordeeld. In de gevangenissen verblijven gedetineerden die al zijn veroordeeld (Dienst Justitiële Inrichtingen, z.j.).

Begrip: gedetineerden

Uitleg: De penitentiaire beginselenwet hanteert de volgende begripsbepaling: “een gedetineerde is een persoon ten aanzien van wie de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf of vrijheidsbenemende maatregel in een inrichting plaatsvindt” (Penitentiaire beginselenwet, 1998, artikel 1).

Begrip: begeleiding

Uitleg: Begeleiding gaat in deze context niet zozeer over ‘praktische begeleiding’, waarin de nadruk meer zou komen te liggen op het uitvoeren en afronden van taken. Het gaat wel over de sociale en emotionele begeleiding die piw’ers gedetineerden dienen te bieden tijdens herstelgerichte detentie. Tijdens deze vorm van begeleiding proberen piw’ers, door middel van het ontwikkelen van slachtofferbewustzijn, de relatie tussen gedetineerden en het slachtoffer te herstellen.

Begrip: ontwikkelpunten

Uitleg: Waarnemingen die gesignaleerd worden door piw’ers en gedetineerden en die betrekking hebben op het versterken of waarborgen van herstelgerichte detentie in P.I. X.

Begrip: mogelijkheden

Uitleg: Dat wat bevorderend kan zijn voor het werken aan herstelgerichte detentie. Mogelijkheden richten zich in deze context bijvoorbeeld op kansen en perspectieven die piw’ers en gedetineerden de gelegenheid geven om invulling te geven aan herstelgerichte detentie.

Begrip: ervaren

Uitleg: Wat zien, horen, vinden en voelen gedetineerden en personeel op het gebied van herstelgerichte detentie. Kortom, ervaren richt zich in deze context op waarnemingen.

Begrip: houding

Uitleg: In deze context gaat het over de houding die piw’ers dienen aan te nemen tijdens het werken aan herstelgerichte detentie. Deze houding kan onderverdeeld worden in een geestelijke houding (hoe we ergens over denken) en in lichaamshouding.

Begrip: vaardigheden

Uitleg: Welke vaardigheden hebben piw’ers nodig om te werken aan herstelgerichte detentie? Vaardigheden richten zich in deze context op iets dat iemand geleerd heeft, of nog moet leren, door middel van herhaaldelijke oefening.

Begrip: kennis

Uitleg: Kennis gaat in dit onderzoek over datgene wat piw’ers weten of nog moeten weten over herstelgerichte detentie.

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

Uit de probleemanalyse blijkt dat de gevangencultuur gericht zou zijn op hiërarchie, dit zou alles te maken hebben met onderlinge machtsverhoudingen tussen groepen mensen. Sommige theoretici beweren dat de gevangenis niet de juiste locatie is om te werken aan herstel, omdat de zogeheten 'machocultuur' niet helpend zou zijn voor het werken aan een herstelgerichte detentie. Met behulp van de onderstaande theorie kan inzicht worden verworven in de manier waarop de herstelgerichte gevangencultuur samenhangt met verschillende invloeden vanuit de huidige maatschappij. Er wordt gestreefd naar een herstelgerichte gevangencultuur, maar door welke maatschappelijke invloeden is deze streving tot stand gekomen? Met behulp van deze theorie probeert de onderzoeker te verklaren waarom ons huidige strafrechtstelsel meer oog voor herstel wil gaan ontwikkelen. Daarnaast kan er met behulp van deze theorie onderzocht worden in hoeverre mogelijke machtsverhoudingen tussen groepen mensen in P.I. X een rol spelen. Hierdoor wordt het zichtbaar wat voor invloed deze machtsverhoudingen hebben op het toepassen van herstelgerichte detentie en hoe de mogelijke verschillen in de machtsbalans terug in evenwicht kunnen raken. Dit is relevant, omdat het onderzoek zich richt op mogelijke ontwikkelpunten die piw'ers en gedetineerden ervaren omtrent het werken aan herstelgerichte detentie.

2.1 Foucault, *Surveiller et punir: Naissance de la prison*

Machtsgenealogie

Michel Foucault publiceert in 1975 het boek *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. De Nederlandse vertaling is: *Discipline, toezicht en straf: De geboorte van de gevangenis*. Foucault (1975) beschrijft hoe het karakter van 'straf' sinds de middeleeuwen wist te verschuiven naar het hedendaagse strafrecht. De theorie omschrijft een verschuiving van soevereine macht naar disciplinaire macht en vervolgens zelfs enige vorm van biomacht. Met name de disciplinaire macht en de biomacht zijn relevant voor dit onderzoeksthema. Dit omdat later in de theorie blijkt dat een combinatie van deze twee machten kenmerkend kan zijn voor het werken aan en het ontwikkelen van herstelgerichte detentie.

Soevereine macht

Foucault verstaat onder soevereine macht, een macht van de absolute vorsten. Dit kan gezien worden als een regeringsvorm uit de tijd van de middeleeuwen, waarin een soeverein (zoals een vorst, koning of keizer) over de complete autoriteit beschikt. De soeverein heeft geen verantwoordelijkheid af te leggen aan de rest van de mensen. Deze mensen worden niet gezien als medeburgers en hebben ook geen mensenrechten. Dit betekent dat de soeverein de mensen als 'onderdanen' beschouwt en kan beslissen over het lot van zijn onderdanen. De soeverein beslist over het leven en dood van zijn onderdanen en wordt dus vaak gezien als de persoon die iets 'wegneemt' (Foucault, 1975).

Op het moment dat de soeverein zijn macht wil laten gelden, zal hij dit openbaar doen. Hierdoor heeft het een afschrikkend effect. De soeverein kan zijn glorie tonen bij een executie. Dit gebeurde vroeger door middel van publieke terechtstellingen. Deze ouderwetse manier van 'optreden' zorgde enkel voor boetedoening en onderdrukking, waardoor de soevereine macht een negatieve lading aan het begrip 'macht' wist te geven (Foucault, 1975).

Disciplinaire macht

Anno 2018 dient de overheid de bevolking hiertegen te beschermen. Volgens Foucault (1975) is de soevereine macht in de 18^e en 19^e eeuw overgegaan naar een disciplinaire macht. Straffen worden 'onlichamelijk', omdat de straf verdwijnt als schouwspel. Hierdoor wordt de macht in de disciplinemaatschappij onzichtbaar (Foucault, 1975).

Volgens Foucault (1975) is het van belang dat het effect van de macht geen negatieve lading meer krijgt, zoals het onderdrukken van mensen. Hij stelt dat we de productiviteit van macht moeten laten zien in plaats van de onderdrukking. Hiervoor is het van belang dat de macht voortaan wordt uitgeoefend door middel van disciplinaire 'apparaten'.

Bentham (1791) richt zich op de beheersingstechnologie van deze disciplinaire apparaten en ontwikkelde het begrip 'het panopticon'. Foucault (1975) illustreert hoe een principe als het panopticon, het mogelijk maakt om mensen te sturen, te controleren, te bewaken, te bestuderen, te vergelijken, te verbeteren en uiteraard te disciplineren.

Gebouwen die ontwikkeld zijn volgens dit principe, bestaan uit een ring van lagen naast elkaar en boven elkaar. Midden in het gebouw staat een toren waarin een observeerruimte gevestigd is en hier binnenin bevinden zich enkele toezichthouders. Dit principe wordt vaak geassocieerd met een gevangenis en in het bijzonder een koepelgevangenis. De toezichthouders hebben zicht op de gedetineerden en zijn vanuit de observeerruimte in staat om gedetineerden te bestuderen, controleren en te sturen. Daarentegen hebben de gedetineerden geen zicht op de toezichthouders. Alleen de gedachte van 'bekeken worden' is genoeg om gedetineerden onder controle te houden. Hierdoor is deze vorm van macht onzichtbaar (Bentham, 1791; Foucault, 1975). Dit principe is toegepast in de voormalig koepelgevangenis van X. Dit benadrukt de relevantie. Een kanttekening hierbij is dat de koepelgevangenis ooit als panopticon gefunctioneerd heeft, maar dat al zeker decennia niet meer doet. De cellen zijn inmiddels voorzien van deuren en de wachttorens is weggehaald. Hierdoor is de gedetineerde niet langer volledig zichtbaar.

Toezichthouders zijn in het panopticon in staat om door middel van observaties het gedrag van gedetineerden in kaart te brengen. Binnen de gevangenis ontwikkelde zich dossiervorming en het gevolg hiervan was dat de menswetenschappen ontstonden. Menswetenschappen ontstaan door vanuit verschillende perspectieven naar het individu te kijken. De kennis die met behulp van de menswetenschap wordt verzameld, wordt als 'waarheid' aangenomen.

Hierdoor wordt het voor de disciplinaire apparaten, zoals gevangenissen, mogelijk om mensen te bestuderen, te vergelijken en te verbeteren. Kortom, deze vorm van disciplineren straft niet af, maar wordt door een subtielere vorm van macht genormaliseerd en daardoor is kennis constructief voor macht (Foucault, 1975).

Biomacht

Foucault signaleert naast de disciplinaire macht in de 18e eeuw een biomacht. Waar men in het verleden vooral dreigde met het toepassen van geweld, hanteert de huidige staat de (mens)wetenschap om het leven van mensen te verdedigen en te optimaliseren. Hiermee wordt er van professionals verwacht dat zij het menselijk handelen van anderen proberen te normaliseren, zodat de biomacht zorgt voor een productieve samenleving (Foucault, 1975).

Biomacht bestaat uit twee componenten.

Component 1: 'anatomo-politiek van het lichaam'

Foucault (1975) beweert dat het individuele lichaam bestaat uit een samenstelling van mogelijkheden. Het lichaam moet worden gestuurd en gekneed, zodat het 'een machine' wordt. Het individuele lichaam bevat van nature veel krachten, maar 'de macht' moet die krachten sturen in de gewenste richting.

Dit ziet er in de praktijk als volgt uit:

Het werken aan herstelgerichte detentie vraagt om houding, kennis en vaardigheden. Deze houding, kennis en vaardigheden worden gezien als de norm. Dit is het gedrag dat volgens de menswetenschap als 'waarheid' vastgesteld is en daardoor bevorderend is voor het werken aan herstelgerichte detentie. Daarnaast probeert de macht (DJI in combinatie met P.I. X) te sturen in de gewenste richting. Dit doen zij door personeel te kneden en te vormen, zodat zij betekenis gaan geven aan herstelgerichte detentie. Er worden dus normen opgesteld waaraan elke piw'er moet voldoen. Wie zich niet conformeert, wordt genormaliseerd. Oftewel, piw'ers die niet beschikken over de benodigdheden voor het werken aan herstelgerichte detentie, zullen handvatten aangereikt krijgen zodat zij wel kunnen voldoen aan de verwachtingen van de maatschappij en aan de verwachtingen van de macht.

De ideale bewaker werd halverwege de 19e eeuw gekenmerkt door een uitstraling van kracht, waarin het doel gericht was op het 'afschrikken en afstraffen' van gedetineerden. Ruim 150 jaar later wordt 'het lichaam' van een bewaker opnieuw gefabriceerd tot piw'er. Het individuele lichaam wordt anno 2018 nog verder gekneed, zodat het uiteindelijk een machine wordt die in staat is om gedetineerden tot nieuwe positieve inzichten te laten komen. Nieuwe inzichten hebben in deze context betrekking op het vergroten van het slachtofferbewust zijn van gedetineerden. Dit houdt in dat de gedetineerde, onder begeleiding van de piw'er, nadenkt over de door hem aangerichte schade en hier vervolgens actie in neemt zodat deze schade, indien mogelijk, hersteld wordt. Deze compleet andere werk- en benaderingswijze vraagt om een cultuuromslag binnen het gevangeniswezen en zorgt ervoor dat het doel niet meer gericht is op afschrikking, maar op herstellen.

Component 2: een biopolitiek van de bevolking

De Vleminck & De Cauwer (z.j.) beschrijven in 'De actualiteit van het biopolitieke denken' dat Foucault met biopolitiek doelde op een samenhang van politiek en cultuur, die zich richt op de productie van het sociale leven. Hieronder staat weergegeven hoe de biopolitiek in verbinding staat met de ontwikkelingen rondom herstel en detentie.

De bevolking vraagt om meer rechtvaardiging voor het slachtoffer en er is er veel maatschappelijke betrokkenheid rondom herstelgerichte detentie. Dit omdat praktijkvoorbeelden van spreekrecht en slachtoffer-dader confrontaties in de media verschijnen. De overheid dient de statistische gegevens van recidive proberen te verlagen en dient meer oog voor de rechtvaardiging van slachtoffers creëren. Dit is inmiddels een maatschappelijke verantwoording geworden van alle strafrechtorganisaties. De overheid probeert dit te bewerkstelligen met behulp van een herstelgerichte detentiecultuur. De menswetenschappen komen met statistische gegevens over de voordelen van herstelgerichte detentie, zoals recidivevermindering. Deze kennis wordt voor 'waarheid' aangenomen en komt in de politiek terecht. Dit heeft in 2011 geleid tot de invoering van de Wet op Positie slachtoffers (Ministerie van Veiligheid & Justitie, 2013). Gedurende de transformatie naar de biomacht, verandert dus ook de visie op de wetgeving (Foucault, 1975).

Hieronder volgt een aanvulling op Foucault en daarna volgt een samenvatting.

2.2 Brants, de macht van onderhandelen

Brants (2003) beschrijft hoe de machtsposities van piw'ers en gedetineerden samenhangen. Hierin staat beschreven dat piw'ers ten opzichte van gedetineerden, een overheersende machtspositie aannemen. In de loop der jaren is de positie van de machthebbende partij (piw'ers) veranderd. Er wordt tegenwoordig van piw'ers verwacht dat zij op zoek gaan naar de verbinding met gedetineerden. Enerzijds verwacht men van de machthebbende partij dat zij de veiligheid waarborgen en hiermee de gedetineerden in het gareel houden. Anderzijds proberen zij voor gedetineerden een gemoedelijke werk- en leefsfeer te creëren. Dit vraagt van piw'ers om te functioneren als beveiligingsbeambten en bejegeningssambtenaren. Volgens Brants zouden piw'ers voor één stijl kiezen, de softliner of de hardliner stijl. Softliners zijn piw'ers die vanuit de menselijke component functioneren. Daarentegen zouden hardliners meer de nadruk op 'vergelding' leggen en hierdoor functioneren zij vaak vanuit de autoritaire benadering. Dit onderscheid heeft ook invloed op de manier van conflicthantering, omdat hardliners meer op de regels zouden zitten en softliners dingen 'door de vingers laten zien' (Brants, 2003). Gedetineerden zouden zich aan de verkeerde kant van de machtsbalans bevinden, omdat zij opgesloten worden en moeten gehoorzamen aan piw'ers. Hierdoor zou er een strijd om de macht ontstaan, omdat gedetineerden en piw'ers met elkaar in conflict komen. Wanneer beide groepen door middel van onderhandelen proberen om de eigen positie te versterken, kan deze strijd gezien worden als onderhandelingsstrategie, waarin er sprake is van een wederzijdse afhankelijkheid (De Swaan, 1982). Piw'ers en gedetineerden zouden vanwege dit 'spanningsveld' een steeds tegenover elkaar staande positie behouden en dit zou niet helpend zijn voor het aangaan van herstel (Claes, 2014).

Een meer persoonlijke relatie zou passender zijn voor het creëren van een herstelgerichte gevangencultuur (Laus, 2013; van Hoek & Slump, 2013).

Samenvattend

Terugkomend op Foucault is het dus niet zo dat de soevereine of disciplinaire macht compleet verdwenen is. Het gevangeniswezen is nog steeds functioneel en hiermee is de disciplinemaatschappij nog steeds een feit. Echter binnen de disciplinaire macht, binnen detentie, wordt er steeds meer nadruk gelegd op menswetenschappen. Hierdoor wordt er ingezet op menswaardigheid en indien mogelijk, gelijkwaardig contact, waardoor gedetineerden wellicht tot andere inzichten komen. Mogelijk sluipt de biomacht langzaam in de disciplinaire macht, omdat gedetineerden nu de mogelijkheid krijgen om iets te doen met de door hen aangerichte schade.

Deze theorie loopt over in de onderstaande theorie met betrekking tot herstel. Dit omdat de biomacht binnen de disciplinaire macht vraagt om mensen te normaliseren. Binnen de biomacht wordt er verwacht dat mensen elkaar aanzetten tot het opdoen van nieuwe inzichten. Een voorbeeld hiervan kan zijn om gedetineerden na te laten denken over de aangerichte schade. Wellicht vraagt dit piw'ers en gedetineerden om een kwetsbare attitude aan te nemen. Echter volgens sommige theoretici en critici zou dit niet passend zijn, omdat kwetsbaarheid volgens hen moeilijk gepaard gaat met een zogeheten machocultuur. Om die reden beschrijft Brene Brown (2013) in de kracht van kwetsbaarheid waarom het aannemen van een kwetsbare houding, juist bevorderend of belemmerd kan zijn.

2.3 Herstelrecht/herstelgerichte detentie

Om te voorkomen dat herstelgerichte detentie slechts bij een begrip uit de probleemanalyse blijft, wordt hieronder de betekenis en de essentie van herstelgerichte detentie gegeven.

Herstelgerichte detentie is een onderdeel van 'Restorative Justice', de Nederlandse vertaling is: herstelrecht. De focus ligt tijdens Restorative Justice, in tegenstelling tot het strafrecht, op de morele plicht om de aangerichte schade zo goed mogelijk te herstellen. Van Hoek en Slump (2011) beschrijven dat Restorative Justice gaat over heling en niet over leed toeging. Daarnaast geeft Van Garsse (2002) aan dat Restorative Justice gaat over participatie in plaats van uitsluiting, met als doel het op gang brengen van morele leerprocessen. Hiervoor is openheid en bespreekbaarheid van belang, in tegenstelling tot aanspreekbaarheid.

Herstelgerichte detentie gaat volgens Van Hoek en Slump (2011) uit van dezelfde definitie die voor Restorative Justice wordt gebruikt, maar dan gericht op detentie. Herstelgerichte detentie streeft volgens Jansen (in Laus, 2013 p.37) naar het ontwikkelen van een herstelgerichte gevangencultuur waarin de focus ligt op het herstellen van de verstoorde relatie tussen dader, slachtoffer, samenleving en achterblijvers. Herstelgerichte detentie heeft dan ook betrekking op het bespreekbaar maken van het delict. Het doel hiervan is om de gedetineerde inzicht te laten krijgen in de aangerichte schade.

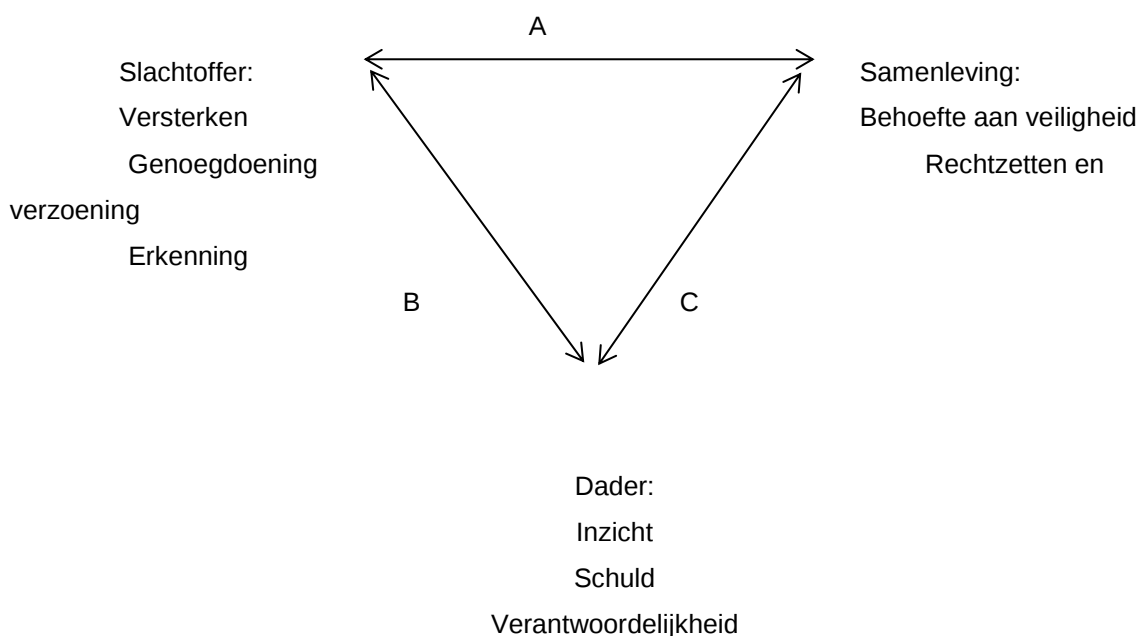
Vervolgens is het belang dat de gedetineerde gestimuleerd wordt zijn verantwoordelijkheid hierin te nemen (van Hoek & Slump, 2011). Hiervoor moet een gedetineerde weten welke mogelijkheden er zijn om zijn of haar verantwoordelijkheid hierin te nemen.

Jansen geeft aan dat het niet voldoende is om enkel over schuld en schaamte te spreken (in Laus, 2013 p. 43). Dit staat in lijn met de bewering van Van Garsse (2001). Van Garsse geeft aan dat het belangrijk is om mensen mogelijkheden te geven tot verontschuldiging, want anders heeft het weinig zin om mensen te confronteren.

Een van de herstelgerichte mogelijkheden die gedetineerden in P.I. X hebben, is de cursus 'puinruimen'. De cursus duurt 10 weken en wordt door de herstelconsulent verzorgd. Tijdens deze cursus spreken gedetineerden met externe partijen, zoals met nabestaanden of slachtoffers die hun ervaringen willen delen. Ook worden er medewerkers van Perspectief Herstelbemiddeling en de reclassering uitgenodigd. Het doel van deze cursus is om bewustwording te ontwikkelen, zodat het slachtofferbewustzijn van gedetineerden vergroot wordt. Tijdens deze cursus krijgen gedetineerden te horen welke mogelijkheden er zijn om iets met de aangerichte schade te doen, zoals bijvoorbeeld het schrijven van een brief. De cursus is vrijwillig en toegankelijk voor iedere gedetineerde (Zebel, Vroom & Ufkes, 2016).

Zoals eerder beschreven vindt herstel plaats op verschillende niveaus (zelfherstel van gedetineerde, met het netwerk, met het slachtoffer en met de samenleving). Dit wordt weergegeven in de 'Hersteldriehoek' (Zehr, 1990; Van Hoek & Slump, 2011). Deze hersteldriehoek is zichtbaar in schema 1: Herstel vanuit drievoudig perspectief.

Schema 1: Herstel vanuit drievoudig perspectief

Het effect van herstel zorgt ervoor dat slachtoffer en dader in staat zijn om zich beter in elkaar in te leven. Dit komt omdat de persoon achter de dader en het slachtoffer zichtbaar wordt.

Daarnaast blijken de gedachtes die mensen op voorhand over elkaar hadden, in werkelijkheid vaak niet te kloppen. Zehr (1990) omschrijft: “stereotypen worden hier vervangen voor gezichten”.

Herstelrecht sluit aan bij de biomacht van Foucault (1975). Dit omdat de verschuiving van machten aangeeft dat biomacht kenmerkend is voor het versterken en beschermen van het leven. In tegenstelling tot boetedoening en vergelding, zorgt herstelrecht voor productiviteit. Een voorwaarde van biomacht is dat iets productief moet zijn voor de hele bevolking. Dit is bij herstelrecht het geval, omdat wetenschappers (met behulp van menswetenschappen en statistische gegevens) aantoonde dat herstelrecht leidt tot het verminderen van recidive en een vermindering van wraakgevoelens van slachtoffers (Sherman, et al., 2007; Van Hoek & Slump, 2011; Laus, 2013). Daarnaast is een doel van het herstelrecht het op gang brengen van morele leerprocessen. Dit staat in lijn met het opdoen van nieuwe inzichten. Kortom, binnen herstelrecht krijgen mensen de kans om elkaar te normaliseren, zonder dat de nadruk komt te liggen op boetedoening. Zowel het opdoen van nieuwe inzichten, een onzichtbare macht, de normalisatie, menswetenschappen en de statistische gegevens zijn facetten van het werk van Foucault (1975).

2.4 Brene Brown, de kracht van kwetsbaarheid

Brown geeft in de kracht van kwetsbaarheid haar kijk op hoe kwetsbaarheid ons kan belemmeren of juist versterken in ons leven.

Zoals in de probleemanalyse beschreven staat, zijn er critici en theoretici die beweren dat het aannemen van een kwetsbare houding binnen het gevangeniswezen niet bevorderend is. Daarnaast beschrijven andere wetenschappers dat openheid, betrokkenheid en bespreekbaarheid van belang zijn voor het werken aan herstel.

De kracht van kwetsbaarheid is relevant voor dit onderzoek, omdat de theorie inzicht geeft in de manier waarop mensen aankijken tegen kwetsbaarheid, waarop mensen zich wapenen tegen kwetsbaarheid en in de manier waarop kwetsbaarheid kan bijdragen aan het werken aan herstel. In deze theorie komen de volgende onderdelen aan bod: de betekenis schaamte, cultuur van schaamte, zaken die belemmerend en bevorderend zijn voor een aannemen van een kwetsbare houding en de manier waarop mannen schaamte ervaren. Vervolgens wordt de theorie gelinkt aan herstelgerichte detentie.

Wat verstaat Brown onder kwetsbaarheid

Brown ziet kwetsbaarheid, in tegenstelling tot het grootste gedeelte van de mensen, niet als een zwakte, maar als een kern van gevoelens en emoties die niet genegeerd mogen worden.

Het feit dat velen zich weerhouden van het ervaren van deze kwetsbaarheden, blijkt uit het feit dat we kwetsbaarheid koppelen aan ervaringen als onzekerheid, pijn en beschaamdheid. Hierdoor sluiten we onze gevoelens af en zoeken we naar alternatieven om ons te wapenen tegen onze kwetsbaarheid.

Wat de definitie van kwetsbaarheid aansprekender maakt is: om hulp vragen, vergeving vragen en verantwoordelijkheid nemen voor mijn daden (Brown, 2013, p. 38-44). Dit staat in lijn met de theorie over herstelgerichte detentie waarin de nadruk wordt gelegd op het openlijk bespreekbaar maken van schuld -en schaamtegevoelens.

Cultuur van schaarste

Mensen worden dagelijks geconfronteerd met hun kwetsbaarheden. Dit komt door onze cultuur van schaarste, waarin de nadruk wordt gelegd op al onze tekortkomingen. De cultuur van schaarste wordt door Brown (2013) onderverdeeld in 3 componenten:

- 1. schaamte; het lijkt de norm te zijn dat mensen elkaar van alles kwalijk nemen en om de positie van mensen aan de hand van iemand zijn of haar successen te bepalen;*
- 2. vergelijking; mensen worden vaak afgerekend op basis van hun tekortkomingen en niet op wat men bijdraagt of geeft;*
- 3. gebrek aan betrokkenheid; het is eenvoudiger om niets te zeggen dan om een gesprek te voeren.*

De cultuur van schaarste is absoluut niet bevorderend voor de bereidbaarheid ons kwetsbaar op te stellen. Wanneer we tegengas geven en strijden voor dat wat wij daadwerkelijk belangrijk vinden, wordt het mogelijk om onder deze cultuur van schaarste uit te komen. Brown geeft aan dat het tegengestelde van schaarste niet duidt op grote hoeveelheden, maar op een gevoel van genoeg. Hiermee wordt bedoeld dat men bereid moet zijn om onzekerheden te accepteren en om emotionele risico's te nemen vanuit de gedachte 'genoeg te zijn'. (Brown, 2013, p. 34-37)

Wapenen tegen kwetsbaarheid

Sommige mensen proberen kwetsbaarheid af te weren, omdat zij denken dat zij anders als sentimenteel gezien worden. In plaats van dat deze groep bewondering zal tonen voor de kracht achter een kwetsbare houding, slaat hun bezwaarde gevoel om in afwijzing. Als we ons afsluiten van angst, teleurstelling, onzekerheid, en verdriet, dan sluiten we ons ook af van plezier, geluk, verbinding en blijdschap. Op dat moment gaan mensen zich wapenen tegen kwetsbaarheid. Hieronder staan de drie meest voorkomende schilden om kwetsbaarheid tegen te gaan:

1. *zelfverdooving: dit kan betrekking hebben op verslavende middelen, zoals het gebruik van alcohol of drugs. Deze vorm van zelfverdooving komt binnen het gevangeniswezen veel voor. Zelfverdooving hoeft niet altijd verslavingsgevoelig te zijn. Zo is de 'druk-druk strategie' hier een voorbeeld van, dit zegt dat we onze problemen weg kunnen stoppen zolang we maar druk zijn;*
2. *wantrouwen tegenover geluk: mensen leven vaak met de gedachte 'te mooi om waar te zijn'. Hierdoor gaan mensen akelige scenario's indenken waardoor men in constante teleurstelling terechtkomt. Dit komt voor in het gevangeniswezen. Sommige gedetineerden hebben het idee dat zij geen tweede kans van de maatschappij krijgen, omdat hen dit niet gegund wordt. Achter wantrouwen tegenover geluk zitten gevoelens van schaarste en angst, omdat we bang zijn dat het geluk slechts van korte duur zal zijn;*
3. *perfectionisme: perfectionisme is een vorm van protectie, omdat mensen er zeker van zijn dat alles wat ze superieur doen, het leed van afwijzing en commentaar doet verminderen (Brown, 2013, p, 114-140).*

Wat helpt ons wel om ons kwetsbaarder op te stellen

Om ons niet af te sluiten van onze schaamte -en kwetsbare gevoelens is het van belang om verbondenheid en betrokkenheid met onszelf en met anderen te ervaren. Dit vraagt ons om een kwetsbare houding aan te nemen en hiervoor is het van belang dat we schaamtegevoelens kunnen weerstaan. Brown (2013, p. 74) definieert schaamte als: "schaamte is het pijnlijke gevoel dat voorkomt uit de overtuiging dat we niet goed genoeg zijn". We kunnen schaamte weerstaan met behulp van het opbouwen van schaamtebestendigheid.

Dit houdt in dat wanneer we schaamtegevoelens ervaren, we onszelf moeten blijven en hierbij dus moeten vasthouden aan ons eigen waardenkader. Op het moment dat we onze schaamte (h)erkennen en deze graag willen delen met anderen, is het van belang dat we verbinding zoeken en de moed vinden om onze schaamte uit te spreken.

De opbouw van schaamtebestendigheid vraagt om een omschakeling van schaamte naar empathie. Empathie gaat in deze context over verbondenheid en niet over het herkennen van de gebeurtenis die iemand heeft doorstaan, maar over het herkennen van de emotie. Brown (2013, p. 85) stelt dat in tegenstelling tot de afkeuring van schaamte, empathie ons het gevoel geeft: 'Je bent niet de enige'.

Kwetsbaarheid gaat niet over ongeremd alles uiten, maar over het delen van kwetsbaarheden met anderen die het door middel van wederzijds vertrouwen, betrokkenheid en verbondenheid 'waard zijn' om er gehoor aan te geven (Brown, 2013, pp. 49-52).

Hoe mannen volgens Brown schaamte ervaren

Het gevangeniswezen wordt door velen beschouwd als een machocultuur. In P.I. X verblijven enkel mannelijke gedetineerden en zijn er veel mannelijke piw'ers actief. Het is in dit onderzoek dus relevant om te onderzoeken hoe mannen schaamte ervaren.

Mannelijke kenmerken zijn volgens Brown: zorg dat je groot bent, status najagen, onafhankelijk zijn en winnaarsmentaliteit. Deze kenmerken geven alleen een verbeelding aan van hoe een man zou moeten zijn. De realiteit is dat deze kenmerken tekenend zijn voor een geïsoleerd bestaan. Het vraagt dus moed om je als man zijnde los te wringen uit de verwachtingen die anderen van je hebben en om echt jezelf te zijn (Brown, 2013, pp. 95-112).

Samenvattend

Als we onszelf, inclusief onze kwetsbaarheden, echt willen laten zien en hiermee ergens volledig voor willen gaan, hebben we niet de garantie dat iets lukt. Het is van belang dat we in de momenten van onzekerheid geen catastrofes gaan vrezen maar gewoon kunnen zeggen: ik ben genoeg. Mensen die het gevoel hebben genoeg te zijn stoppen met hard roepen en beginnen te luisteren naar anderen. We zijn dan vriendelijker en milder voor anderen en voor onszelf (Brown, 2013, pp. 128-149).

Link met gevangeniswezen

Cultuur van schaarste

De cultuur van schaarste, waarin de nadruk op rangorde, vergelijking en tekortkoming ligt, lijkt in PI's nog sterker aanwezig dan in de huidige maatschappij. Gedetineerden worden in de P.I. elke dag geconfronteerd met hun tekortkomingen. De tekortkomingen die gedetineerden ervaren, zoals het ontbreken van hun eigen vrijheid, familie en vrienden, zorgen ervoor dat de cultuur van schaarste hoog wordt gehouden in de P.I.

Zowel gedetineerden als piw'ers kunnen volgens de theorie in dubio komen.

Eenzijds kunnen piw'ers ervoor kiezen om het gesprek rondom herstel niet te voeren, maar om te zwijgen. Dit zou verschillende oorzaken kunnen hebben, zoals de druk-druk strategie die er op wijst dat er geen tijd is voor herstel. Interessant is om te onderzoeken of 'tijdkort' voortkomt uit de bezuinigingen die ervoor gezorgd hebben dat er minder piw'ers inzetbaar zijn, of dat het gevoel van tijdkort voortkomt uit de cultuur van schaarste. Een andere verklaring voor het niet bespreekbaar maken van kwetsbaarheden heeft wellicht te maken met een ik-het relatie tussen mensen. We doen dan alsof mensen er alleen maar zijn om een taak af te ronden of om ons van dienst te zijn (Brown, 2013, p. 149).

Het is voor gedetineerden niet eenvoudig om de verantwoordelijkheid voor hun eigen daden te nemen. Gedetineerden willen vaak van dit schaamtegevoel af, maar hebben moed nodig om hun delict te doordenken. Gedetineerden kunnen hun schaamtegevoel met behulp van herstel omarmen. Ook kunnen zij zich door middel van een schild wapenen tegen deze gevoelens en hiermee kiezen voor controle en zekerheid. Dit kan met behulp van zelfverdooving (drugs, alcohol of zich laten uitsluiten van het dagprogramma), perfectionisme of wantrouwen tegenover geluk.

Anderzijds kunnen piw'ers (en gedetineerden) er ook voor kiezen om het gesprek rondom herstelgerichte detentie aan te gaan. Piw'ers nemen in dit geval wellicht een emotioneel risico, omdat zij een gesprek met betrekking tot het slachtofferbewust zijn van gedetineerden beginnen, zonder dat zij weten hoe dit gesprek gaat verlopen. Dit vraagt om moed, angst en kwetsbaarheid en hierdoor kan het werken aan herstel gezien worden als een groot spannend obstakel. In tegenstelling tot de ik-het relatie is het aangaan van een ik-jij relatie tijdens herstel aanbevolen. Een ik-jij relatie is gebaseerd op wederkerigheid en oprechtheid (Brown, 2013, p. 149).

Zowel bij de ik-jij relatie als bij het bespreekbaar maken van kwetsbaarheid dient er sprake zijn van wederzijds respect, vertrouwen, verbondenheid, openheid, betrokkenheid, empathie en schaamtebestendigheid. Een piw'er dient vanwege zijn complexe taakomschrijving afwegingen te maken op het gebied van persoonlijk en professioneel contact met gedetineerden. Het is daarom interessant om te onderzoeken welke rol de afstand -en nabijheid tussen gedetineerden en piw'ers speelt, tijdens het werken aan herstelgerichte detentie.

Hoofdstuk 3: Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de onderzoekspopulatie en de steekproef van dit onderzoek beschreven. Vervolgens wordt uitgelegd dat er 3 respondentengroepen deelnemen aan dit onderzoek. In dit hoofdstuk wordt duidelijk op basis van welke selectiecriteria deze groepen tot stand zijn gekomen. Daarna staat beschreven hoe de onderzoeker deze selectiecriteria kan verantwoorden en hoe de anonimiteit van de respondenten gewaarborgd kan worden. Afsluitend in dit hoofdstuk wordt de manier waarop de data is geanalyseerd weergegeven. Hier is onder andere een codeboom voor ontwikkeld.

3.1 Onderzoekspopulatie

Het werken aan herstelgerichte detentie bestaat uit een 'samenwerking' tussen gedetineerden en personeel. Zoals beschreven staat in *Hoofdstuk 1.4 Onderzoeksdoelstelling*, richt dit onderzoek zich op piw'ers. Er zijn door middel van verzamelde kennis, inzicht en ervaringen, handvatten ontwikkeld, zodat het werken aan herstelgerichte detentie voor piw'ers, mogelijk of juist vereenvoudigd wordt. Om de ontwikkeling van deze handvatten te realiseren, was het van belang om aan te sluiten bij de belevingswereld van gedetineerden. Dit omdat zij 'centraal' staan tijdens herstelgerichte detentie.

De onderzoekspopulatie betreft de totale groep waar een uitspraak over wordt gedaan Boeije (2014). Piw'ers van P.I. X vormden de onderzoekspopulatie en gedetineerden van P.I. X maakten deel uit van de context waarin piw'ers werken. Deze onderzoekspopulatie is ontstaan, omdat de vraagstelling zich richt op de manier waarop piw'ers invulling kunnen geven aan herstelgerichte detentie. De complete onderzoekspopulatie bestond uit 45 piw'ers. Globaal gezien beschikken deze medewerkers over een MBO niveau 3 of 4 diploma en zijn zij tussen de 23 en 60 jaar oud.

3.1.1 Steekproef

De werving van respondenten is door afdelingshoofden van de organisatie verzorgd. Een afdelingshoofd is de leidinggevende van piw'ers. De onderzoeker heeft gevraagd of ieder afdelingshoofd, 5 piw'ers, die enige deskundigheid hebben met herstelgerichte detentie, voor zou willen dragen. Deze medewerkers zijn door de onderzoeker benaderd. Iedere piw'er heeft een aantal gedetineerden onder zijn of haar verantwoordelijkheid. De onderzoeker heeft de 5 medewerkers gevraagd om ieder 1 gedetineerde, die toebehoort tot zijn of haar eigen verantwoordelijkheid, aan te dragen voor een deelname. Op basis van deze gegevens heeft de onderzoeker alle 5 gedetineerden bezocht.

Uiteindelijk is er door de onderzoeker besloten om 5 medewerkers en 4 gedetineerden te interviewen. Er is 1 herstelconsulent toegevoegd en deze deskundige is door de onderzoeker benaderd. Dit maakt dat er in totaliteit 10 respondenten zijn geworven. De steekproef bestaat uit mensen uit de onderzoekspopulatie, maar ook daarbuiten (zoals een herstelconsulent). De steekproef van dit onderzoek is onderverdeeld in drie groepen.

Volgens Boeije (2014) wijzen de onderstaande kenmerken erop dat er bewust rekening is gehouden met selectiecriteria. Er is dus, ondanks dat medewerkers respondenten aanbevelen, sprake van een selecte steekproef van 10 respondenten geweest. Deze selecte steekproef is aan de hand van een doelgerichte steekproeftrekking ontwikkeld en dit is zichtbaar, omdat respondenten op basis van eigenschappen en kenmerken geselecteerd zijn. Er is onder andere geselecteerd op de hoeveelheid ervaring en kennis die respondenten hebben met herstelgerichte detentie.

Groep 1: piw'ers

De aanbevelingen worden geschreven voor de individuele medewerker. Het is relevant om kennis, inzicht en ervaringen te verzamelen die afkomstig zijn van het perspectief van de medewerkers. Deze 5 medewerkers deelden een aantal kenmerken. Zij zijn allemaal betrokken geweest bij het werken aan herstel en dus weten zij wat er op het gebied van herstel van hen wordt verwacht. Deze groep medewerkers staat open voor (het leren van) nieuwe dingen en is bereid om hun, bij voorkeur kritische kijkwijze, te delen. Zoals eerder beschreven, beschikken deze medewerkers over een MBO niveau 3-4 diploma zorg, welzijn of veiligheid. De onderzoeker maakt in deze respondentengroep geen onderscheid in leeftijd of gender. Daarnaast werkten de medewerkers op verschillende afdelingen binnen P.I. X, zoals op een HvB, Extra zorg Voorziening, plus-plus afdeling (de focus ligt hier op zelfstandigheid) en de basis afdeling (focus ligt hier meer op beheersen en controleren).

Groep 2: gedetineerden

Zoals beschreven staat in *Hoofdstuk 1: Context en probleemschets*, zijn de voordelen van herstelgerichte detentie bestemd voor gedetineerden. Het doel van herstelgerichte detentie is dat gedetineerden tot de kern komen, namelijk het herstellen van de relatie tussen zichzelf, het slachtoffer en de samenleving. Het is dus relevant om de beleavingswereld van gedetineerden mee te nemen, omdat dit mogelijk zorgt voor andere inzichten, mogelijkheden en ontwikkelpunten zorgen. De 4 gedetineerden vormden samen een respondentengroep. Zij deelden een aantal gemeenschappelijke kenmerken. Allereerst betrof het mannelijke gedetineerden van 18 jaar of ouder, die open stonden voor het delen van hun (persoonlijke) ervaringen met betrekking tot herstel. Dit is immers een van de redenen waarom zij door de groep piw'ers zijn aangedragen voor een deelname. De 4 gedetineerden hebben in de loop van hun detentieperiode actief gewerkt aan hun herstel. Dit maakt dat deze respondentengroep beschouwd mag worden als ervaringsdeskundigen.

Tevens wordt de deelname van deze respondentengroep vanuit de onderzoeker als een blik van waardering beschouwt, omdat herstelgerichte detentie, zoals beschreven staat in *Hoofdstuk 1: Context en probleemschets*, om moed, reflectie en kwetsbaarheid vraagt. Dit staat in lijn met *Hoofdstuk 2.2 Brene Brown, De kracht van kwetsbaarheid*, omdat deze respondenten hun kwetsbaarheden hebben omarmd en er mogelijk sterker van zijn geworden.

Het feit dat deze respondentengroep herstelgerichte stappen in de richting van hun eigen slachtoffers heeft gezet, verklaart dat de gehele groep 'directe slachtoffers' heeft. Er zijn dus geen respondenten met 'indirecte slachtoffers', zoals bijvoorbeeld bij opiumdelicten het geval is.

Los van de bovenstaande overeenkomsten zijn er ook nog een aantal verschillen onder deze respondentengroep. De 4 gedetineerden hebben een verschillend delict begaan en hierdoor ontstaan er verschillen in gevangenisstraffen. Dit maakt dat de 4 gedetineerden op verschillende afdelingen verblijven. Hierdoor zijn er ook verschillen in de hoeveelheid ervaring rondom herstelgerichte detentie.

Groep 3: deskundige (herstelconsulent)

De herstelconsulent valt niet onder de onderzoekspopulatie, omdat het onderzoek en de aanbevelingen niet gericht zijn op deskundigen. Desondanks hecht de onderzoeker waarde aan de expertise van de herstelconsulent. De herstelconsulent heeft de masteropleiding Humanistiek afgerond en voert dagelijks gesprekken met gedetineerden over schuld -en schaamteproblematiek. Voor deze deskundige is het onderzoeksthema een hoofdtaak en hierdoor heeft de deskundige, naar alle waarschijnlijkheid, ook een visie op de ontwikkelpunten, mogelijkheden en benodigdheden van herstelgerichte detentie. Deze kennis en visie met betrekking tot herstelgerichte detentie is nodig voor het beantwoorden van de hoofdvraag.

3.1.2 Verantwoording selectiecriteria

De werving

De onderzoeker heeft het selecteren van 5 piw'ers uitbesteed aan de afdelingshoofden. De reden hiervoor is dat afdelingshoofden, in tegenstelling tot de onderzoeker zelf, zicht hebben op het herstelgerichte functioneren van de medewerkers.

Deze 5 medewerkers hebben vervolgens allemaal 1 gedetineerde aangedragen. Dit zijn in totaal 5 gedetineerden geweest die onder begeleiding van een van de medewerkers staan. De onderzoeker heeft hier bewust voor gekozen, omdat medewerkers een beter zicht hebben op het herstelgerichte detentieproces van hun eigen gedetineerden. De afdelingshoofden hebben daarentegen geen gedetineerden aanbeveeld, omdat zij, in tegenstelling tot piw'ers, simpelweg minder gedetineerdencontact onderhouden. Hierdoor hebben zij dus minder zicht op de herstelgerichte detentie van gedetineerden.

Het gevolg van deze werving was dat er zowel medewerkers als gedetineerden van diverse afdelingen hebben deelgenomen. Enerzijds kan dit ervoor zorgen dat de context verschilt van de respondent. Anderzijds geeft Boeije (2014) aan dat het van belang is dat de onderzoeksresultaten op de volledige onderzoekspopulatie van P.I. X toepasbaar zijn.

Tweedelig

Zoals eerder is beschreven, vormden medewerkers de onderzoekspopulatie en maakten gedetineerden deel uit van de context waarin de medewerkers werken. De herstelgerichte detentie is bedoeld voor gedetineerden en dient begeleid te worden door de medewerkers. De onderzoeker maakte een bewust onderscheid tussen de groepen piw'ers en gedetineerden, omdat beiden onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

Het was dus relevant om te onderzoeken hoe dat gedetineerden de begeleiding van de medewerkers in herstelgerichte detentie ervaren. Hierdoor ging de onderzoeker niet voorbij aan de belevingswereld van gedetineerden. Door stil te staan bij beide perspectieven werd het onderzoek tweedelig. Mogelijk leverde dit het onderzoek andere inzichten op. Er is overigens ook een deelvraag opgesteld waarin specifiek gevraagd werd naar de ervaringen van gedetineerden én piw'ers. Om hier data voor te verzamelen moest het onderzoek tweedelig zijn.

Selectie in ervaring en kennis

In *Hoofdstuk 1.4 Hoofd en deelvragen* maakte de onderzoeker gebruik van het why-how-what principe (Sinek, 2009). Dit fundament beschrijft dat men eerst moet weten vanuit welke overtuiging men iets doet, voordat men er daadwerkelijk naar kan handelen. Daarvoor is het belangrijk dat de onderzoeker vraagt naar hoe respondenten het onderwerp ervaren. De ervaring van iemand heeft invloed op hoe iemand aankijkt tegen de uitvoering ervan. De why-how-what vragen kan men op verschillende niveaus zetten. Het is dus niet zozeer een vorm voor een vraagstelling, maar meer een instrument om een waardevolle boodschap over te brengen.

Een selectiecriteria die voor iedere respondent van toepassing was, heeft betrekking op het hebben van (enige) ervaring en kennis omtrent herstelgerichte detentie. Op het moment dat de onderzoeker respondenten zou bevragen die op geen enkele wijze betrokken zijn bij het werken aan herstelgerichte detentie, zou dit ten koste gaan van de kwaliteit van het onderzoek.

Hoe zouden respondenten overigens behoeften en ontwikkelpunten voor herstelgerichte detentie moeten benoemen als zij niet weten hoe zij invulling aan herstelgerichte detentie kunnen geven?

Daarentegen maken respondenten met kennis en ervaring omtrent het thema deel uit van de herstelgerichte detentiepraktijk. Hierdoor verwacht de onderzoeker dat deze respondenten juist voor meer bijdrage en diepgang in het onderzoek kunnen zorgen, wat mogelijk tot andere inzichten leidt. Hier wordt overigens verder op ingegaan in *Hoofdstuk 6.2 Sterke- zwakteanalyse*.

Keuze herstelconsulent

In *Hoofdstuk 1.3 Onderzoeksdoelstelling* is er een kennisdoel geformuleerd, waarin de nadruk ligt op het verzamelen van kennis, ervaring en inzicht. De verwachting is dat de expertise van de herstelconsulent het onderzoek nog meer kennis en diepgang geeft. Dit omdat de herstelconsulent vanuit een ander perspectief werkt. Mogelijk levert dit het onderzoek andere inzichten op. Een kanttekening bij de keuze voor de herstelconsulent heeft betrekking op het feit dat de onderzoeker deze respondent beschouwt als een aanvulling op het onderzoek. Uiteindelijk speelt herstelgerichte detentie zich af, daar waar de medewerkers werken en de gedetineerden wonen. Er is dus meer contact tussen medewerker en gedetineerden, dan contact tussen herstelconsulent en gedetineerden.

3.1.3 Anonimiteit waarborgen

Volgens Koot (2012) kan de herleidbaarheid geminimaliseerd worden door de volledige anonimiteit van de respondent te waarborgen. De onderzoeker is hier bewust mee bezig geweest door een toestemmingsverklaring (zie bijlage 3) op te stellen, waarin uitgelegd staat hoe er rekening gehouden wordt met de anonimiteit van de respondent. Tijdens de opnames, de transcripten en de resultaten worden de namen van de respondenten geanonimiseerd en vervangen door niet herleidbare cijfers. De toestemmingsverklaring is door iedere respondent ondertekend.

3.2 Dataverzamelmethode

Vanwege het ontbreken aan een vernieuwde en onbekende grondhouding rondom het werken met herstelgerichte detentie, is er gekozen voor een kwalitatief onderzoek, zodat er meer inzichten en ervaringen komen in de manier waarop piw'ers kunnen werken met herstelgerichte detentie. Aangezien er nog niet veel bekend was over de ervaringen en belevingen van piw'ers en gedetineerden rondom herstelgerichte detentie, wordt er in *Hoofdstuk 1.4 Hoofdvraag en deelvragen* gebruik gemaakt van het why-how-what principe (Sinek, 2009).

Hierdoor is het kwalitatieve onderzoek volgens Boeije (2014) van toepassing op dit onderzoeksthema, omdat kwalitatief onderzoek met behulp van diepgaande antwoorden zorgt voor het verhelderen en verklaren van ervaringen en belevingen. Om die reden heeft de onderzoeker voor het houden van interviews gekozen, omdat de beleving van de respondent zo centraal is komen te staan. Door gebruik te maken van semigestructureerde interviews, waar topics afkomstig uit *Hoofdstuk 1.4 Hoofdvraag en deelvragen* en uit *Hoofdstuk 2: Theoretisch kader* in terug kwamen, bleef er ruimte voor de eigen inbreng van de respondent. In *Hoofdstuk 3.3 Meetinstrument* is de topiclijst zichtbaar.

Om zoveel mogelijk bruikbare data te gebruiken, zijn de interviews opgenomen en getranscribeerd. Iedere respondent heeft hiervoor een toestemmingsformulier (zie bijlage 3) ondertekend, waarin beschreven staat dat de onderzoeker gebruik maakt van een voicerecorder en dat de interviews uitsluitend gebruikt worden voor het analyseren van onderzoeksgegevens.

Zoals gebruikelijk bij een semigestructureerd interview vindt er slechts beperkte sturing plaats. Enerzijds zorgde dit voor veel vrijheid en diepgaande antwoorden. Anderzijds kan de onderzoeker de controle tijdens een interview verliezen en kan het moeilijk zijn om, na afloop van de interviews, datapatronen met elkaar te vergelijken (Verhoeven, 2007).

De onderzoeker wilde voorkomen dat de volledige sturing bij de respondent kwam te liggen, met als mogelijk gevolg dat het interview vast zou lopen. Om hierop te anticiperen, werd er tijdens de interviews (indien nodig) gebruik gemaakt van een samenvatting van hoofdpunten (bijlage 2), waarin topics en voorbeeldvragen beschreven stonden. De onderzoeker kon bij het aanhalen van een ander gespreksonderwerp terugvallen op deze samenvatting van hoofdpunten. Daarnaast heeft de samenvatting van hoofdpunten een verhelderende functie gehad. Wanneer de respondent een vraag niet begreep, konden de voorbeelden in deze samenvatting voor verduidelijking van de vraag zorgen.

3.2.1 Ethische verantwoording

Alle respondenten zijn voorafgaand aan de interviews geïnformeerd over de vrijwillige deelname. Dit betekent dat de respondent geen verplichtingen tijdens dit onderzoeksproces heeft en dat de respondent ieder moment kan stoppen met de deelname aan het onderzoek. Aangezien de onderzoeker regelmatig aanwezig is in de organisatie krijgen alle respondenten tijdens de werving informatie over de intentie van de interviews. Daarnaast hebben de respondenten de mogelijkheid gehad om, via het afdelingshoofd of via de onderzoeker, vragen te stellen met betrekking tot het onderzoek.

Zoals eerder beschreven is er door middel van een toestemmingsverklaring rekening gehouden met de anonimiteit van respondenten. Deze toestemmingsverklaring is in samenwerking met een directielid van P.I. X. doorgenomen.

De respondenten werden afzonderlijk van elkaar geïnterviewd. Zoals beschreven staat in *Hoofdstuk 3.1.2 Verantwoording selectiecriteria* betreft het een tweedelig onderzoek en daarom was het relevant om te onderzoeken hoe gedetineerden de begeleiding van de medewerkers in herstelgerichte detentie zouden ervaren. Om het onderzoek zo valide en betrouwbaar mogelijk te houden was het van belang dat respondenten vrijuit konden spreken. Door respondenten afzonderlijk van elkaar te interviewen, probeerde de onderzoeker te voorkomen dat respondenten uit een loyaliteitsgevoel ten opzichte van elkaar, (kritische) ontwikkelpunten niet zouden benoemen, omdat men elkaar niet wil afvallen. Het is overigens een aanname van de onderzoeker om te denken dat respondenten afzonderlijk van elkaar 'vrijer spreken'.

3.3 Meetinstrument

Het kwalitatieve interview was van toepassing op dit onderzoeksthema, omdat het de mogelijkheid gaf om diepgang te creëren in de beantwoording van hoofd -en deelvragen. Er is gekozen om semigestructureerde interviews te houden, waarin er sprake is van een beperkte sturing. Een semigestructureerd interview is geschikt voor dit onderzoeksthema, omdat dit type interview voor variatie in de gedachten, gevoelens en ervaringen van respondenten kan zorgen.

Daarnaast geeft Verhoeven (2007) aan dat wanneer de onderzoeksdoelstelling zich richt op het verkennen van een onderwerp, waar al het een en ander over bekend is, een semigestructureerd interview geschikt is.

De semigestructureerde interviews bestaan uit topics die afkomstig zijn uit *Hoofdstuk 2: Theoretisch kader* en *Hoofdstuk 1.4 Hoofd -en deelvragen*. De onderzoeker heeft zich gericht op thema's die van toepassing kunnen zijn bij het beantwoorden van de centrale vraagstelling. Deze thema's zijn geclusterd in blokjes, waardoor er een overzicht is ontwikkeld. De onderzoeker heeft gekeken of dat alle clusters de hoofd -en deelvragen dekken en heeft vervolgens een conceptversie van de topiclijst ontwikkeld. Naar aanleiding van deze conceptversie heeft er een proefinterview plaatsgevonden. Een proefinterview test de uitvoering van de topiclijst en zorgt voor reflectie op de eigen gesprekstechnieken (Verhoeven, 2007).

Naar aanleiding van het proefinterview hebben er wisselingen in de topics plaatsgevonden. Sommige topics bleken minder relevant te zijn voor de beantwoording van de centrale vraagstelling. Dankzij de uitvoering van het proefinterview is de onderzoeker in staat geweest om de topics in een logische volgorde te zetten. De volgorde is bepaald door de moeilijkheid van gespreksonderwerpen. De onderzoeker is begonnen met het stellen van makkelijke en neutrale vragen en heeft zich vervolgens gericht op lastige gespreksonderwerpen, zoals onderlinge machtsverhoudingen en kwetsbaarheden rondom herstelgerichte detentie. Deze logische volgorde stond niet per definitie vast, omdat semigestructureerde interviews vragen om een flexibele houding van de onderzoeker. De topiclijst kan gezien worden als de rode draad van een interview (Baarda et al., 2013). Daarnaast blijft de topiclijst een hulpmiddel en is het de respondent die centraal staat tijdens de uitvoering van een semigestructureerd interview. De topiclijst is in bijlage 1 weergegeven. Naast de topiclijst is er ook een samenvatting van hoofdpunten opgesteld. Deze samenvatting heeft een verhelderende functie, omdat er voorbeeldvragen op de lijst staan. Als de respondent een vraag niet begreep dan zorgden de voorbeelden in de samenvatting voor verduidelijking. Zo werd voorkomen dat de respondent niet wist waar het gespreksonderwerp over ging. De samenvatting van hoofdpunten is ontwikkeld aan de hand van de topiclijst en het proefinterview en staat weergegeven in de bijlage 2.

3.4 Data analyse

Met behulp van de topiclijst en samenvatting van hoofdpunten heeft de onderzoeker, aan de hand van een semigestructureerd interview, drie verschillende respondentengroepen geïnterviewd. Nadat de interviews volledig uitgetypt zijn, heeft de onderzoeker de data geanalyseerd. Boeije (2014) beschrijft dat de data geanalyseerd kan worden met behulp van coderen. Boeije (2014) maakt onderscheid in drie verschillende fases: open coderen, axiaal coderen en selectief coderen. Hieronder worden de drie fases beschreven.

De volledige transcripten zijn overgezet naar een nieuw document. In dit document is alle niet relevante informatie (informatie die geen antwoord geeft op de vraagstelling) doorgestreepd.

Deze informatie is overigens wel bewaard. Om de relevante gegevens te verkennen en hanteerbaar te maken, is alle bruikbare data tijdens het proces van 'open coderen' gefragmenteerd en gecodeerd. Deze tekstfragmenten zijn vervolgens gelabeld. Boeije (2014) geeft aan dat deze labels ook wel codes genoemd worden. De codes zijn tijdens deze fase erg ruw en te groot om te specificeren. Nadat de fase van het open coderen heeft plaatsgevonden, is het tijdens het axiaal coderen van belang om overeenkomsten en verschillen tussen codes helder te krijgen (Baarda, et al., 2013). Naar aanleiding van het open coderen, zijn er een groot aantal labels met verschillende namen ontwikkeld. Deze labels zijn daarnaast ook geduid met een + of een – symbool, zodat de onderzoeker in een oogopslag ziet of dat het label in negatieve of positieve zin genoemd werd. Tijdens het coderen, werden er verschillende labels met betrekking tot 'ervaringen rondom herstelgerichte detentie' gesignaleerd. Positieve ervaringen worden met een + geduid en negatieve ervaringen met een – , zodat de datapatronen eenvoudiger vergeleken kunnen worden. Ondanks de + en – tekens zijn de labels, als resultaat van het open coderen, nog steeds erg uiteenlopend.

Boeije (2014) geeft aan dat deze uiteenlopende labels geordend kunnen worden door eenduidige formuleringen te bedenken. Deze eenduidige formuleringen werden aan de hand van de vraagstelling ontwikkeld. Het ontwikkelen van deze eenduidige formuleringen wordt door Boeije (2014) beschouwd als het terugbrengen van codes naar hoofdcodes. Zo zijn de labels: empathisch, oordeel loos en geduldig bijvoorbeeld ondergebracht onder de hoofdcodes 'vaardigheid'. Hierdoor werd het voor de onderzoeker mogelijk om zogeheten clusters te categoriseren. Boeije (2014) geeft aan dat door het terugbrengen van codes naar hoofdcodes het mogelijk wordt om kernbegrippen te bepalen. Dit heeft plaatsgevonden tijdens het selectief coderen. De kernbegrippen worden aangeduid met 'hoofdthema's'. De hoofdthema's hebben betrekking op *Hoofdstuk 1.4 Hoofdvraag en deelvragen*. Baarda (2013) geeft aan dat men codeert om data te verzamelen, ten behoeve van de beantwoording van de hoofd -en deelvragen. Dit verklaart waarom de hoofdthema's afkomstig zijn uit de hoofd -en deelvragen. Aangezien er drie deelvragen zijn, heeft de onderzoeker de hoofdthema's onderverdeeld in één tabel met drie kolommen. Hierdoor is er een instrument ontwikkeld voor het verzamelen van de data, genaamd: codeboom.

Door de codeboom bespreekbaar te maken met medestudenten en onderzoek docenten is er een definitieve codeboom ontwikkeld. Deze staat weergegeven in bijlage 4.

Zoals beschreven in *Hoofdstuk 3.1.1 Steekproef* heeft de onderzoeker drie verschillende respondentengroepen geïnterviewd. De data die voortkomt uit de interviews met gedetineerden is gescheiden van de data die voortkomt uit de interviews met het personeel. Dit heeft de onderzoeker gedaan door de bevroegde gedetineerden te kenmerken met respondentnummers 1 tot en met 4 en door het personeel te kenmerken met respondentnummers 5 tot en met 10. Daarnaast heeft de onderzoeker tijdens de data-analyse rekening gehouden met de waarde van zijn informatiebronnen. Zo is de onderzoeker persoonlijk erg geïnteresseerd in de wijze waarop de disciplinaire macht en biomacht samenhangen en minder geïnteresseerd in de houding, vaardigheden en kennis die piw'ers nodig hebben voor het werken aan herstelgerichte detentie. Echter de houding, vaardigheden en kennis zijn cruciaal voor het beantwoorden van de vraagstelling. Ondanks de persoonlijke voorkeur van de onderzoeker is er evenveel aandacht aan ieder hoofdthema besteed.

De onderzoeker is zichzelf dus bewust geweest van zijn eigen selectiviteit, omdat dit invloed kan hebben op zijn interpretaties tijdens het luisteren.

Daarnaast is de onderzoeker zich tijdens de data-analyse bewust geweest van oneerlijke causaliteit. Een voorbeeld hiervan is dat piw'ers bijvoorbeeld aangaven dat zij het druk hebben op de afdeling en dat het daardoor onmogelijk is om herstelgerichte detentie uit te voeren. Tijdens de data-analyse is de onderzoeker voorzichtig geweest met het interpreteren van deze informatie, omdat deze waarneming geen garantie geeft op zekerheid. Wellicht is er helemaal geen verband tussen tijdstekort en herstelwerk. In dit geval is er enkel een vermoeden van een verband.

Hoofdstuk 4: Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven. De resultaten worden per deelvraag weergegeven en zijn vervolgens gekoppeld aan het theoretisch kader. De resultaten zijn aan de hand van data, afkomstig uit interviews, verkregen. Zoals beschreven in *Hoofdstuk 3.1.1 Steekproef* zijn er 5 gedetineerden en 5 personeelsleden van P.I. X. geïnterviewd. Deze selecte steekproef is aan de hand van een doelgerichte steekproeftrekking ontwikkeld, omdat respondenten op basis van eigenschappen en kenmerken geselecteerd zijn. De indeling van de respondenten is als volgt:

Respondent 1	Gedetineerde
Respondent 2	Gedetineerde
Respondent 3	Gedetineerde
Respondent 4	Gedetineerde
Respondent 5	Gedetineerde
Respondent 6	Piw'er
Respondent 7	Piw'er
Respondent 8	Deskundige
Respondent 9	Piw'er
Respondent 10	Piw'er

4.1 Deelvraag 1. Hoe ervaren gedetineerden en penitentiair inrichtingswerkers het werken aan herstelgerichte detentie?

In het theoretisch kader werd duidelijk dat herstelgerichte detentie gaat over heling en niet over leed toevoeging (Van Hoek & Slump, 2013). De tijd van leedtoevoeging zou volgens Foucault (1975) voorbij zijn. Anno 2018 dient het gevangenispersoneel meer oog te hebben voor het normaliseren van gedetineerden. Piw'ers gaven aan dat het herstelwerk hen de mogelijkheid gaf om meer inhoud aan hun werkzaamheden te geven en dat dit een kans is om 'een stukje dichterbij de gedetineerde te mogen komen'. Het citaat van R6 geeft zowel een positieve ervaring met betrekking tot werken aan herstel weer, maar benadrukt ook een keerzijde.

R6: "Ik vind het leuk dat er meer diepgang in mijn werk komt, dat vind ik leuk. Maar ik voel wel die spagaat die anderen ook voelen en ik voel ook wel weerstand dat mensen denken van nou dat weer. Dat is ook een beetje justitie eigen".

De spagaat en de weerstand waar R6 het over heeft, kan met behulp van de theorie verklaard worden. Openheid en bespreekbaarheid is in tegenstelling tot 'aanspreekbaarheid' centraal komen te staan (Van Garsse, 2002). Dit betekent dat het bespreekbaar maken van het delict, in plaats van beoordelen op het delict, een wezenlijk onderdeel van het werk van een piw'er dient te worden. Hierdoor wordt er volgens R6 niet zozeer 'meer' verwacht van piw'ers, maar wordt er iets anders gevraagd. Daarnaast zou het volgens een aantal piw'ers een utopie zijn om te denken dat dat alle piw'ers herstelwerk in de vingers gaan krijgen.

Een reden hiervoor zou volgens R6 kunnen zijn: *Piw'ers komen vanuit allerlei richtingen, vanuit allerlei achtergronden. We hebben nog mensen die ooit bij de gestichtswacht begonnen zijn, we hebben mensen die nu binnenkomen.* Uit dit citaat blijkt dat er sprake zou kunnen zijn van een kloof tussen piw'ers. De gestichtswacht zou zich binnen de context van Foucault (1975) slechts bezighouden met het beveiligen van personen en minder met het normaliseren van mensen. Anno 2018 wordt dit laatstgenoemde wel verwacht van piw'ers. Volgens verschillende piw'ers wordt de bewerkstelling van een herstelgerichte gevangencultuur een grote uitdaging. Dit komt volgens R6 onder andere door de uiteenlopende achtergronden van piw'ers.

Duidelijk is geworden dat sommige piw'ers herstelwerk als een interessante uitdaging beschouwen. Daarnaast gaven zij ook aan dat een deel van hun collega's met andere ogen naar het thema kijkt. Hierdoor ontwikkelen zij mogelijk een negatieve kijk ten opzichte van herstelgerichte detentie. Dit wordt inzichtelijk in het citaat van R8: *“Er zijn piw'ers die zijn van mening, en dat zijn over het algemeen piw'ers die wat stug zijn en wat minder meebuigen en hier misschien al wel jaren werken, en niet alleen hier die heb je overal. En die bezigen zichzelf uitspraken als: die gasten hebben wat uitgehaald die moeten gewoon branden, klaar”.* Volgens Foucault (1975) is deze denkwijze gericht op boetedoen en daarmee afkomstig uit het soevereine tijdperk. Daarnaast is deze denkwijze belemmerd voor herstel. Dit citaat zou volgens de theorie van Brants (2003) vallen onder de categorie 'hardliners', waarin de nadruk gelegd wordt op 'verging'.

Ervaringen gedetineerden

Uit de theorie bleek dat herstelgerichte detentie ervoor zorgt dat mensen beter in staat zijn om zich in te leven in elkaar (Zehr, 1990). Er wordt gestreefd naar het op gang brengen van morele leerprocessen, zodat de aandacht wordt gericht op het versterken en verbeteren van mensen. Zoals Foucault (1975) omschreef, wordt de macht hierdoor onzichtbaar en wordt er een poging gewaagd om iemand op positieve wijze te normaliseren, in plaats van om iemand te onderdrukken of genadeloos af te straffen. Zowel de kracht, als het positieve effect van herstelgerichte detentie, wordt herkend door verschillende gedetineerden, waaronder R1: *“Ze volgen je op een hele andere manier. Ze rapporteren anders over je. Want ze hebben ijkpunten, van hey hij zit nou daar in het proces”.*

Enerzijds beschouwden gedetineerden het werken aan herstel met piw'ers als een meerwaarde. Anderzijds benadrukten sommige gedetineerden hier ook de sceptische kant van. Volgens hen is het een illusie om te denken dat gedetineerden herstelgerichte gesprekken met piw'ers starten. Uit de interviews is naar voren gekomen dat gedetineerden een aantal drempels ervaren om een herstelproces met een piw'er bespreekbaar te maken. Het zou dan met name gaan over het gegeven dat piw'ers in uniform lopen en rapportageplicht hebben. Dit wordt zichtbaar in het hieronder beschreven citaat.

R4: “Je moet niet vergeten, bij een gedetineerden is het altijd zo: het is nog steeds blauw. Hoe goed we ook met elkaar zijn, ze dragen nog steeds het blauwe pak en ze rapporteren nog steeds. Dat is de basis dus op het moment dat jij nog steeds rapporteert kan jij niet bij mij aankomen om vragen te stellen, want dan ben jij voor mij een potentieel gevaar”.

Dit citaat kan in verbinding worden gebracht met de theorie. Foucault (1975) omschrijft de huidige macht als ‘onzichtbare macht’. Ondanks dat gegeven zijn er toch gedetineerden die bewust geen herstelgerichte gesprekken met piw’ers voeren, vanwege uiterlijke machtskenmerken, zoals een sleutelbos en uniform. Daarnaast geeft de theorie weer dat er sprake is van wederzijdse afhankelijkheid tussen piw’ers en gedetineerden. Hierdoor ontstaat er volgens De Swaan (1982) een spanningsveld. Beide groepen zijn bezig met het verbeteren van hun eigen positie. Dit zou volgens Claes (2014) niet helpend zijn voor herstelgerichte detentie. Kortom, er zijn gedetineerden die bij voorkeur oppervlakkig en zakelijk contact onderhouden met piw’ers. Dit blijkt uit het citaat van R5: *“Er is altijd gewoon goed contact maar verder dan dingen die je hier in de gevangenis nodig hebt, ging het niet”*. Brown (2013) omschrijft dit als een taakgerichte aanpak waarin we doen alsof mensen er alleen maar zijn om ons van dienst te zijn. In tegenstelling tot het oppervlakkige en zakelijke contact zou een meer persoonlijke en vertrouwensrelatie bevorderend zijn voor het creëren van een herstelgerichte gevangenscultuur (Laus, 2013; van Hoek & Slump, 2013).

Naar aanleiding van de interviews werd duidelijk dat de ‘voorzichtigheid’ en de argwaan van sommige gedetineerden, rondom piw’ers en herstelwerk, met name tot uiting komt in grote groepen. Dit omdat men op de afdeling meer gericht zou zijn op een positionering naar buiten toe. Een positionering die erop gericht zou zijn om jezelf groot en sterk te houden, zodat men volgens Brown (2013) niet afgerekend kan worden op het laten zien van kwetsbaarheid. Volgens R5 is het van belang om te voorkomen dat men ‘watje-gedrag’ toont. R5: *“Dan hoor je andere jongens zo van hij is weer aan het huilen bij de bewakers weet je wel. Ik denk wel dat het bij sommige mensen zo kan zijn van: ik heb liever niet dat dat bij mij gebeurt”*. Kortom, herstelwerk zou in grote groepen voor belemmering kunnen zorgen. Respondenten gaven aan positievere ervaringen te hebben met herstel in kleinere groepen. Hierdoor zou de groepsdruk afnemen en kan het gevoel van ‘veiligheid’ versterkt worden. Dit wordt inzichtelijk in het volgende citaat.

R6: “Ik denk op het moment dat je met 12 volwassen mannen in een groep zit, die op de ring gebaad zijn met alleen de buitenkant laten zien, maar dat ze hier binnen ook een ander gedeelte kunnen laten zien en bij een ander zien van ‘oh kijk ik ben niet de enige die het daar moeilijk mee heeft, of hey kijk ik ben niet de enige die zichzelf een slechte vader’ vindt of whatever, dat dat zeker kan helpen voor de verdraagzaamheid op de ring”.

Dit citaat staat in lijn met de kracht van kwetsbaarheid, waarin gesteld wordt dat het herkennen van emoties en gebeurtenissen voor empathie zorgt en ons het gevoel geeft: 'je bent niet de enige' (Brown, 2013).

4.2 Deelvraag 2. Welke mogelijkheden en ontwikkelpunten zien gedetineerden en penitentiair inrichtingswerkers voor het werken aan herstelgerichte detentie?

Zoals beschreven is maken de uiteenlopende achtergronden van piw'ers het een uitdaging om een gezamenlijke herstelcultuur te realiseren. Volgens Foucault (1975) kan de disciplinerende ervoor zorgen dat 'het individuele lichaam' van piw'ers opnieuw gekneet wordt. Het individuele lichaam bevat van nature veel krachten, maar 'de macht' moet die krachten in de gewenste richting sturen. Het ontwikkelen van een gezamenlijke herstelcultuur behoort dan ook tot een ontwikkelpunt. Uit interviews blijkt dat hierin stappen gezet moeten worden. Zo werd bij de beantwoording van deelvraag 1 benadrukt dat het een utopie is om alle piw'ers hierin mee te nemen. Sommige piw'ers gaven aan dat het werken aan herstel enkel uitgevoerd moet worden door mensen die daar interesse of feeling voor hebben. Andere piw'ers gaven aan dat het te makkelijk is om de verantwoordelijkheid alleen neer te leggen bij die groep piw'ers. Door alleen maar 'de jonge garde' of de mensen die willen te faciliteren, zou de negatieve kijk van andere piw'ers juist bevestigd worden.

Het personeel heeft verschillende denkwijzen over de manier waarop iedereen betrokken kan worden bij het realiseren van een herstelgerichte detentiecultuur. Sommige piw'ers gaven aan dat herstelwerk vrijblijvend moet blijven. Het zou helpend zijn om personeel te enthousiasmeren en uit te nodigen voor het werken aan herstelgerichte detentie. Dit kan volgens diverse respondenten door middel van training en scholing. R1 licht toe: *"Op het moment dat je zegt van jongens daar ligt een kans om het werk meer inhoud te geven en als we dat gaan doen, willen jullie er aan meedoen? Dan wordt het een vraag die je gaat stellen in je organisatie"*. De hersteltheorie gaf aan dat een herstelproces tussen dader en slachtoffer altijd op basis van vrijwilligheid en vrijblijvendheid plaats dient te vinden (Van Hoek & Slump, 2013). In hoeverre geldt dit voor het gevangenispersoneel? Zij zijn werkzaam binnen een dadergerichte organisatie die de taak heeft om betekenis te geven aan herstelwerk. In tegenstelling tot R1 geeft R8 aan dat er geen sprake moet zijn van vrijblijvendheid, omdat alle piw'ers zich bezig moeten gaan houden met herstelwerk.

R8: "Als het de 23^e is dan horen we 'ching-ching', dan wordt je salaris gestort en daar hoor je wat voor te doen. En als je een salaris gestort krijgt omdat je piw'er bent dan moet je taken uitvoeren zoals die van een piw'er worden verwacht. En het klinkt heel bout maar ik denk dat als je een prestatie levert waar een bepaalde vergoeding tegenover staat, dat degene die die vergoeding betaalt, dat die daar wat van mag verwachten. En dat is niet alleen je aanwezigheid".

Respondenten zien mogelijkheden om herstelwerk binnen P.I. X te optimaliseren. Een van die mogelijkheden is het eerste contactmoment met een gedetineerde, namelijk het intakegesprek. Een intakegesprek kan volgens respondenten een basis van vertrouwen bieden. Dit zou een mogelijkheid zijn om gedetineerden te informeren over herstelwerk. Een kanttekening bij het intakegesprek is volgens R3: *“De ervaring heeft ondertussen denk ik wel geleerd dat de gedetineerde in een intakegesprek niet in een geestelijke mentale toestand is dat hij alles opneemt”*. Om die reden moeten er volgens verschillende respondenten herhaalmomenten komen, waarin herstel besproken wordt.

Het mentorschap biedt volgens respondenten een goede mogelijkheid voor deze herhaalmomenten. Echter blijkt, naar aanleiding van de interviews, dat piw'ers op veel verschillende manieren invulling geven aan het mentorschap. Enerzijds is er in sommige situaties sprake van positieve betrokkenheid, openheid en vertrouwen tussen mentor en gedetineerde. Anderzijds gaven respondenten aan dat de effectiviteit van het mentorschap nihil is. Zo beweerde onder andere R2: *“Ik zit nu al een jaartje hier en ik heb 1 mentorgesprek gehad, 10 minuutjes nog geen eens”*. Dit staat in lijn met Brown (2013), aangezien zij aangeeft dat het eenvoudiger is om niets te zeggen dan om een gesprek met iemand te voeren. Kortom, een gebrek aan betrokkenheid. Het mentorschap kan dus als ontwikkelpunt en als mogelijkheid beschouwd worden. Naast het mentorschap zijn er ook nog andere mogelijkheden voor gedetineerden rondom herstelwerk, zoals in gesprek met de geestelijke verzorging, casemanagers, herstelconsulent of puinruimen (zie herstelgerichte theorie voor uitleg begrip). R6: *“Dus op zich is het niet zo dat als je mentor het niet doet, dat je per definitie de boot zou moeten missen”*.

De gezamenlijke herstelcultuur is volgens alle respondenten nog niet gerealiseerd. Uit de interviews bleek dat de deskundige veel herstelgesprekken voert met gedetineerden, welke eigenlijk op de afdeling met een piw'er gevoerd kunnen worden. Een ontwikkelpunt is om ervoor te zorgen dat piw'ers herstelwerk overnemen van de deskundige, zodat herstel een gemeengoed wordt van verschillende disciplines. Diverse respondenten benadrukten bijvoorbeeld dat op dit moment slechts enkele piw'ers zich bezighouden met dit thema en dat de hardwerkende een bedreiging is voor degene die het wat rustiger aan doen. Dit staat in lijn met het volgende citaat. R7: *“Op het moment dat je wel iets gaat oppakken en je doet dat vaker, gaan mensen dingen zeggen zoals ‘moet je je profileren hier’”*. In tegenstelling tot het vergelijken en bekritisieren, zou het volgens respondenten passend zijn om erkenning voor elkaars werkzaamheden op te brengen. Zo gaven sommige piw'ers aan het jammer te vinden dat zij geen terugkoppeling krijgen van externe partijen (zoals Perspectief Herstelbemiddeling), omtrent slachtoffer-dadergesprekken.

Een ontwikkelpunt is om mensen waardering voor hun werk te geven, zodat mensen hun inzet zien resulteren in iets positiefs. R1 benadrukt: *“Er moet iets tegenover staan. Voldoening zijn van kijk eens ik heb dit en dat gedaan in mijn werk en het heeft dat en dat resultaat opgeleverd, dat is mooi. Dat is voor een begeleider ook mooi”*.

4.3 Deelvraag 3. Over welke houding, vaardigheden en kennis dient een penitentiair inrichtingswerker te beschikken om te werken aan herstelgerichte detentie?

Zowel in de interviews, als in de literatuur, wordt het belang van 'oordeel loos zijn' aangehaald. Dit is volgens respondenten wellicht het belangrijkste onderdeel van herstelwerk. Elke vorm van verwijt zou het bespreken van schuld en schaamte per definitie onmogelijk maken. Om oordeel loos te zijn is het van belang dat piw'ers zich bewust zijn van hun eigen attitude. Een gehoorde uitspraak tijdens de interviews was: 'je keurt het gedrag af, maar niet de persoon'. In het volgende citaat wordt duidelijk hoe de attitude van een piw'er beïnvloedt kan worden.

R9: "Hoeveel jongens we in de loop der jaren allemaal al niet teruggezien hebben waar ik ook veel energie ingestoken heb. En als dat dan meerdere keren is gebeurd dan denk je van ja we hebben al zoveel energie in jou gestoken, nou houdt het een poosje op".

Het volgende citaat staat van R8 staat in verbinding met het citaat van R9. R8 legt uit hoe de denkwijze, en hiermee ook de attitude van een piw'er, de invulling van herstelwerk kan beïnvloeden.

R8: "Weet je het is te makkelijk om te zeggen 'ah die gozer daar kom je niet bij', hij is nou al voor de 6^e keer binnen, hij leert het nooit. Weet je dat staat herstel in de weg, als je zo denkt en als je zo redeneert dan bepaalt dat je manier van kijken naar die persoon als piw'er".

In tegenstelling tot het eerste citaat van R9 geeft de hersteltheorie aan dat gedetineerden geactiveerd moeten worden in het nemen van hun verantwoordelijkheden (Van Hoek & Slump, 2013). Sommige respondenten gaven aan dat het passender is om initiatieven in de richting van gedetineerden te nemen.

Een kanttekening hierbij is dat, met name gedetineerden, benadrukten dat het niet bevorderend is om alleen maar over het delict te spreken. Hierdoor bouwt men geen vertrouwen op. Daarentegen zou een outreachende werkwijze, volgens respondenten, passender zijn. Het starten van een nietszeggend gesprek kan vervolgens leiden naar datgene waar een piw'er naartoe zou willen. Outreachend werken houdt in dat professionals initiatief nemen door cliënten te benaderen en (ongevraagd) hulp te bieden (Van Doorn, Van Etten & Gademan, 2008).

Naast oordeel loos zijn is het opbouwen van een vertrouwensband onlosmakelijk verbonden met herstel. Uit het theoretisch kader bleek dat een vertrouwensrelatie bevorderend is voor het werken aan herstel (Laus, 2013; van Hoek & Slump, 2013).

Dit wordt overigens ook gedeeld door alle respondenten. Respondenten gaven aan dat vastigheid bij kan dragen aan het ontwikkelen van een vertrouwensrelatie. Minimale personeelsswisselingen op de afdelingen staan, volgens sommige respondenten, direct in verbinding met vastigheid. Daarnaast betekent vastigheid, volgens diverse respondenten, onder andere dat piw'ers niet met gedetineerden over andere gedetineerden spreken en dat piw'ers bereid zijn om structuur te bieden. Kortom, vastigheid gaat over het nakomen van afspraken. R8 geeft aan hoe intens en belangrijk het contact tussen piw'ers en gedetineerden in de praktijk is.

R8: *“Je bent als piw’er de eerste die die ziet op het moment dat ochtends vroeg de deur opengedraaid wordt. Je bent als die een gesprek heeft gehad met zijn advocaat en die komt terug op de afdeling de eerste die hem ziet. Dat zijn allemaal momenten in het leven op dit moment van die gedetineerde. En als jij dan altijd maar doet wat je zegt en zegt wat je doet dan ben je een constante factor. En een constante factor is belangrijk bij herstel”.*

Uit de interviews kwam naar voren dat piw’ers die mentorgesprekken terug laten komen, door gedetineerden, beschouwd worden als een constante factor.

Tijdens het plannen van deze contactmomenten is het volgens R10 belangrijk om rekening te houden met de autonomie van de gedetineerde. R10: *“Geef ze ook gewoon de tijd om zelf te bepalen wanneer zo’n gesprek goed uitkomt. Dan heeft ook iemand het idee van ik heb zelf ook nog een beetje te bepalen weet je wel, want alles wordt hier al voor ze bepaald”.*

Naast rekening houden met de autonomie van de gedetineerde zou het van belang zijn om de veiligheid tijdens een herstelgesprek te waarborgen. Volgens diverse respondenten lukt dit door goed te ‘timen’. Dit wordt zichtbaar in het citaat van R8: *“Kijk als je op een volle afdeling in de deuropening gaat staan en je wilt zo’n gesprek voeren. Iedereen kan op zijn klompen aanvoelen dat dat niet de plek is en niet het moment is”.* Uit deelvraag 1 is gebleken dat sommige respondenten de betrokkenheid van piw’ers als een ‘potentieel gevaar’ beschouwen. Voordat piw’ers met gedetineerden over herstel spreken, is het volgens diverse respondenten cruciaal om de juiste intentie te benoemen. Volgens sommige respondenten is het van belang om niets te forceren, omdat het herstelproces betrekking heeft op de gedetineerde en niet op de piw’er. Een verkeerde intentie zou volgens R5 zijn: *“Ik heb nu iemand te pakken en nou ga ik hem helemaal even uithoren”.* Kortom, als iemand de moed en het vertrouwen in een piw’er heeft om over herstel te spreken, wat betekent dat hij zich kwetsbaar opstelt, moet een gedetineerde hier niet op afgerekend worden.

Door middel van wederzijds vertrouwen, betrokkenheid en verbondenheid kiest iemand ervoor om zijn kwetsbaarheden te delen met iemand die het ‘waard is’ om er gehoor aan te geven (Brown, 2013, p. 49-52). Wederzijds vertrouwen bouwt men op door iets van zichzelf te laten zien. ‘Iets van jezelf laten zien’ is volgens verschillende respondenten dubieus, omdat er sprake zou zijn van professionele afstand en nabijheid. Naar aanleiding van de interviews gaven sommige piw’ers aan: ‘hij moet niet te dichtbij komen’. R8 licht toe: *“Je verwacht wel van hem dat hij dichtbij komt maar zelf wil je dat niet. Wat houdt dat in, te dichtbij komen?”*

Het zou dus van belang zijn om dit als piw’er toe te lichten en uit te leggen aan een gedetineerde. Door hier open in te zijn, kan een piw’er ook een kwetsbare houding aannemen, zonder dat dit belemmerend hoeft te zijn. De theorie gaf aan dat een gedetineerde moet weten welke mogelijkheden er zijn om verantwoordelijkheid te nemen voor de aangerichte schade. Het zou volgens Jansen (in Laus, 2013 p.43) niet voldoende zijn om enkel over schuld en schaamte te spreken.

Dit staat in lijn met de bewering van Van Garsse (2001). Van Garsse geeft aan dat het belangrijk is om mensen mogelijkheden te geven tot verontschuldiging of antwoord. Een van die mogelijkheden zou volgens R3 kunnen zijn:

“Het hoeft niet zozeer te zijn dat je ook echt contact hebt met het slachtoffer maar je kunt oefenen in brieven schrijven, die helemaal nooit verstuurd gaan worden, maar zo ben je wel bezig met het verwerken en aandacht leggen op hoe het slachtoffer zich voelt”.

Het schrijven van een brief behoort, volgens de hersteltheorie, ook tot een mogelijkheid die ervoor kan zorgen dat er een opening kan komen in het herstelproces van dader(s)-slachtoffer(s).

Hoofdstuk 5: Conclusie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk wordt met behulp van de antwoorden op de deelvragen, een overstijgend antwoord geformuleerd op de hoofdvraag: 'Hoe kunnen penitentiair inrichtingswerkers van penitentiare inrichting X gedetineerden begeleiden in herstelgerichte detentie?' Daaropvolgend worden aanbevelingen ontwikkeld die voor verbetering in de praktijk kunnen zorgen.

5.1 Conclusie

Op het moment dat het werken aan herstelgerichte detentie door piw'ers slechts gezien wordt als een extra belasting in werkzaamheden, wordt het haast onmogelijk om er betekenis aan te geven. Piw'ers die het werken aan herstel beschouwen als een verdiepende aanvulling op het huidige functieprofiel, zullen, naar alle waarschijnlijkheid, in staat zijn om de essentie van herstel over te brengen naar gedetineerden en mede piw'ers. Dit zou betekenen dat mensen elkaar aansporen en uitnodigen tot het opdoen van nieuwe inzichten, zodat de weerstand van sommige collega's of gedetineerden niet bevestigd wordt, maar wellicht wordt omgebogen. Tijdens het aansporen van nieuwe inzichten is het van belang dat piw'ers vanuit een bepaald idee of plan proberen om 'een stukje dichterbij' de gedetineerden te komen. Kortom, een strategiebepaling, met als doel begeleiding bieden tijdens het herstelproces van gedetineerden. Met de strategiebepaling van een piw'er wordt verstaan: de manier waarop een piw'er de persoon kan worden die het, in de beleving van gedetineerden, 'waard is' om met hen te spreken over herstel. Deze strategiebepaling maakt of gedetineerden drempels (zoals argwaan of weerstand) ervaren om met een piw'er in gesprek te gaan over herstel. Om tot een passende strategiebepaling te komen is het van belang dat piw'ers beschikken over de juiste houding, kennis en vaardigheden. Hier dienen piw'ers ook gefaciliteerd in te worden middels vakmanschap. Naast vakmanschap wordt er in *Hoofdstuk 5.2 Aanbevelingen* weergegeven hoe herstelwerk gefaciliteerd kan worden binnen het functieprofiel van piw'ers.

De insteek van deze aanbevelingen is gericht op het verkleinen van de kloof tussen piw'ers, waardoor het werken aan herstel een gemeenschappelijk goed wordt. Het doel hiervan is om zo veel mogelijk gedetineerden optimaal gebruik te laten maken van de voordelen van herstelgerichte detentie.

5.2 Aanbevelingen

Zoals beschreven is in *Hoofdstuk 1.3 Onderzoeksdoelstelling* worden de aanbevelingen gericht aan piw'ers

Aanbeveling 1: Vergroten van kennis, ontwikkelen van grondhouding.

In de micro -en meso analyse werd benadrukt dat de herstelgerichte houding onvoldoende aanwezig zou zijn bij gevangenispersoneel van P.I. X. Daaropvolgend werd in de resultaten benadrukt dat de herstelgerichte houding nog redelijk nieuw en verfrissend is en dat er onvoldoende kennis over het concept herstelwerk is.

Er zou voldoende gevangenispersoneel geschikt zijn voor de uitvoering van herstelwerk, mits zij hierin gefaciliteerd worden door middel van vakmanschap. Hierdoor ontstaat de volgende aanbeveling. Piw'ers kunnen beginnen met het volgen van herstelgerichte opleidingen op het moment dat het hoofdkantoor wellicht gaat bepalen dat iedere piw'er over deze competentie moet beschikken. Uit de resultaten kwam naar voren dat de weerstand van piw'ers toeneemt wanneer dat men dingen 'opgelegd' krijgt. Passender zou zijn om op voorhand informatie in te winnen over de mogelijkheden rondom vakmanschap en herstel. Zo wordt het volgen van een herstelgerichte opleiding/training een intrinsieke keuze. Hieronder staat beschreven hoe dit er in de praktijk uit kan zien.

Piw'ers met interesse en affiniteit in herstel kunnen contact met de (herstel)deskundige van P.I. X zoeken. In samenwerking met de deskundige ontwikkelen zij een hersteltraining. De training wordt door de deskundige gegeven, op een interactieve manier, omdat de aandachtspunten van de training worden bedacht door de piw'ers zelf. Voorbeelden hiervan kunnen zijn: rollenspellen, herstelgerichte voorbeeldvragen of casuïstiek doornemen. Daarnaast kan de groep nagaan of er budget beschikbaar is, zodat er gastacteurs of ex-gedetineerden uitgenodigd kunnen worden. De aanwezigheid van de deskundige is van belang, omdat de kwaliteiten van piw'ers gekwalificeerd moeten worden en omdat de training sturing nodig heeft. Tijdens deze training is het van belang dat de deskundige piw'ers informeert over hoe herstel gekoppeld kan worden aan het mentorschap. Herstel kan op die manier ingezet worden tijdens een intakegesprek. Dit is van belang, omdat uit de resultaten bleek dat er focus op de herhaalmomenten van het mentorschap moet komen. Op het moment dat deze groep de herstelgerichte houding 'eigen' heeft gemaakt, kunnen de overige piw'ers kennis gaan maken met een hersteltraining. Deze training wordt verzorgd door de eerste groep piw'ers en niet door de deskundige. Het doel hiervan is om het 'praktijkgericht leren' over te brengen naar de eigen collega's. Er wordt onderscheid gemaakt in de mensen met en zonder feeling/interesse in herstelwerk. Dit omdat het vanwege de bezetting op de afdelingen niet mogelijk is om alle piw'ers tegelijkertijd deel te laten nemen. Het doel van de aanbeveling is om kennis, houding en vaardigheden te vergroten, zodat piw'ers een herstelgerichte grondhouding ontwikkelen en deze over kunnen brengen naar gedetineerden en collega's. Hierdoor ontwikkelt zich, naar alle waarschijnlijkheid, een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het werken aan herstel en daarom staat deze aanbeveling direct in verbinding met aanbeveling 2.

Aanbeveling 2: Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor herstel en detentie

Zoals beschreven in de micro analyse houden slechts enkele disciplines zich bezig met herstelwerk. Hierdoor zou het ontbreken aan een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het werken aan herstel. Daaropvolgend werd in de resultaten benadrukt dat op dit moment enkel piw'ers met de interesse in herstel, betekenis geven aan herstelwerk. Het gevolg hiervan is dat er geen gemeengoed ontstaat wat betreft het werken aan herstel. Hierdoor ontstaat de volgende aanbeveling.

Naar aanleiding van aanbeveling 1 wordt een deel van de piw'ers met behulp van herstelgerichte trainingen gefaciliteerd in vakmanschap. Vervolgens is het van belang dat deze groep het geleerde in de praktijk gaat brengen. Binnen de teamvergadering van iedere unit bespreken piw'ers het thema: herstel. In overleg met elkaar bespreekt ieder team welke één á twee piw'ers de rol van 'aandacht functionaris herstelgericht werken' gaan bekleden. De keuze voor deze rol kan in samenspraak met de deskundige gemaakt worden. De deskundige heeft in de hersteltrainingen gezien wie er gekwalificeerd kan worden voor deze rol. Een aandacht functionaris heeft interesse in het thema, bezit de benodigde houding, kennis en vaardigheden en heeft een positieve kijk op herstel. Om ongelijkheid op de werkvloer te voorkomen, wordt er geen schaalverhoging aan de rol gekoppeld, omdat een piw'er een andere rol toebedeeld krijgt en dus geen andere functie. De aandacht functionaris dient het gewenste proces op de eigen afdeling te monitoren en is ondersteunend aan de deskundige.

Andere piw'ers kunnen overleggen met de aandacht functionaris omtrent herstelprocessen van gedetineerden. De aandacht functionaris probeert piw'ers te enthousiasmeren en mee te nemen in het herstelwerk. Het is dus niet zo dat de aandacht functionaris het herstelwerk van de overige piw'ers over gaat nemen. De verwachting is dat deze aanbeveling een gemeengoed onder piw'ers en herstel gaat realiseren. Op deze manier hoeft de cultuuromslag, zoals beschreven in de probleemanalyse, niet voor belemmeringen of voor weerstand te zorgen.

De aandacht functionaris wordt dankzij deze aanbeveling ook in de gelegenheid gesteld om contact met ketenpartners (zoals Perspectief Herstelbemiddeling) te zoeken. Hierdoor wordt het voor piw'ers mogelijk om terugkoppelingen te krijgen van bijvoorbeeld slachtoffer-dadergesprekken. Dit sluit aan op de resultaten, omdat daarin beschreven werd dat sommige piw'ers het jammer vinden dat zij geen terugkoppeling krijgen van externe partijen. Dankzij deze aanbeveling resulteert de energie van piw'ers mogelijk in zichtbaar resultaat en hiermee wordt het waarderingsgevoel versterkt. Daarmee zal de weerstand die in de probleemanalyse en resultaten beschreven werd, naar alle waarschijnlijkheid, ook afnemen. Kortom, het doel van de aanbeveling is om 'de kloof' tussen piw'ers te verkleinen en om de piw'ers waardering in tegenstelling tot weerstand voor hun inzet te geven.

Hoofdstuk 6: Discussie

In dit hoofdstuk wordt de betekenis en bruikbaarheid van het onderzoek toegelicht. Daaropvolgend worden er sterke en zwakke punten van dit onderzoek weergegeven.

6.1. Betekenis en bruikbaarheid

Zowel in de probleemanalyse, als in de verificatie vanuit de praktijk, staat beschreven dat de herstelgerichte grondhouding onvoldoende aanwezig is bij het merendeel van het gevangenispersoneel. Het onderzoek kan daarom met name betekenisvol zijn voor de individuele medewerker. Dit omdat aangetoond wordt welke grondhouding essentieel is voor herstelwerk en hoe deze 'eigen gemaakt' kan worden. Een kritische kanttekening daarbij is dat de intrinsieke motivatie van de medewerkers allesbepalend is. Deze motivatie maakt of dat medewerkers bereid zijn om gebruik te maken van de handvatten. Er is overigens ook benadrukt dat, wanneer piw'ers herstelwerk slechts als een belasting beschouwen, het haast onmogelijk is om er daadwerkelijk invulling aan te geven. Uit de probleemanalyse bleek dat herstel voornamelijk uitgevoerd werd door de zingevingskolom (geestelijke verzorging). Daarom is het van belang dat verschillende disciplines elkaar aansporen zodat herstel een gezamenlijke verantwoordelijkheid wordt.

De aanbevelingen bieden ook de mogelijkheid om diegene met weerstand of moeite ten opzichte van herstelwerk op een collegiale manier te betrekken bij het thema.

Ondanks dat de aanbevelingen op microniveau, en niet op mesoniveau zijn gegeven, kan het onderzoek ook bruikbaar zijn voor het management van P.I. X. Zo sluiten de aanbevelingen aan bij de beoogde ontwikkelingen van J&V rondom het kernthema 'Het slachtoffer centraal', zoals beschreven in de probleemanalyse. Daarnaast bieden de conclusie en aanbevelingen ruimte aan medewerkers om initiatief te nemen. In de probleemanalyse kwam naar voren dat piw'ers vanwege het 'veiligheidsdenken' weinig ruimte hadden voor het nemen van eigen initiatieven (De Ruyver et al., 2010). Dit onderzoek heeft daar een creatieve manier in gevonden door medewerkers eigen verantwoordelijkheid te geven bij het organiseren en ontwikkelen van hersteltrainingen. Ook kwam in de probleemanalyse naar voren dat er in PI's, vanwege bezuinigingen, tal van herstel -en resocialisatie activiteiten weggevallen zijn. In de aanbevelingen is er dan ook rekening gehouden met het financiële aspect van DJI. Hierdoor hoeft geld geen obstakelpunt te zijn voor de implementatie van een herstelgerichte gevangenscultuur.

6.2. Sterke en zwakteanalyse

Sterke punten

De onderzoeker heeft de democratische validiteit geborgd. Hierin wordt rekening gehouden met de betrokkenheid van verschillende partijen (Anderson & Herr, 1999). In deze context was het voor zowel gedetineerden, piw'ers als de deskundige wenselijk om dit praktijkprobleem aan te grijpen. De onderzoeksresultaten van deze drie respondentengroepen zijn allen meegenomen in de resultaten. Ook de dialogische validiteit is geborgd. Om dialogische validiteit te ontwikkelen moet er dialoog met 'peers' zijn (Anderson & Herr, 1999). Er is contact geweest met collega's vanuit diverse disciplines, met als doel, de kwaliteit van het onderzoek te verbeteren. Naar aanleiding van dit contact is er feedback geformuleerd. De feedback is toegevoegd aan het onderzoek en hiermee is de kwaliteit van het onderzoek verbeterd. Daarnaast is de interne validiteit geborgd. De onderzoeker heeft de interviews in burger afgenomen. Hierdoor werd de onafhankelijke positie van de onderzoeker zichtbaar. Dit heeft, naar alle waarschijnlijkheid, bijgedragen aan de betrouwbaarheid van data, omdat respondenten wisten dat hun antwoorden niet tegen hen gekeerd konden worden. Daarnaast hebben de interviews in dezelfde ruimte en op dezelfde tijdstippen plaatsgevonden. Als respondenten al door omgevingsfactoren beïnvloed zijn, is dit voor de gehele respondentenpopulatie van toepassing geweest. Daarnaast zijn de verschillen tussen de onderzoeksgroepen nihil, omdat er veel overeenkomsten zijn in de selectiecriteria. Daarentegen zijn er wel uiteenlopende resultaten getoond maar dit is verklaarbaar. De uiteenlopende resultaten komen voort uit de essentie van kwalitatief onderzoek, namelijk het creëren van diepgang in interviews. De verschillen in resultaten zijn dus niet te wijten aan het meetinstrument of aan de onderzoeksopbouw.

Kanttekening

Een kanttekening bij de interne validiteit heeft betrekking op de werving van respondenten. Dit is niet uitgevoerd zoals beschreven in Hoofdstuk 3: Methodologie. Er zijn vijf gedetineerden geïnterviewd in plaats van vier. Dit zorgde er wel voor dat er evenveel personeelsleden als gedetineerden zijn geïnterviewd. Tijdens dit proces werd duidelijk dat het wegens personeelsbezetting eenvoudiger was om gedetineerden te werven, in plaats van personeel. Hierdoor heeft de onderzoeker één gedetineerde, met dezelfde selectiecriteria dan de overige gedetineerden, zelf benaderd. Daarnaast is de werving van personeelsleden, om praktische redenen, niet gegaan via de afdelingshoofden, maar via de onderzoeker zelf. Hierdoor is de onderzoeker 'persoonlijk' betrokken geweest bij de werving van respondenten. Dit benadrukt nogmaals dat er sprake is geweest van een selecte steekproef met doelgerichte steekproeftrekking.

Anderzijds is het verklaarbaar dat persoonlijke betrokkenheid een rol heeft gespeeld. De onderzoeker heeft twee jaar lang deel uitgemaakt van P.I. X. Respondenten weten dat ze geobserveerd worden door de onderzoeker en deze 'reactiviteit' beïnvloedt de validiteit negatief.

Daarentegen vallen de onderzoeker en respondenten terug in hun oude gedrag wanneer zij voor een langere periode opnieuw aan elkaar gewend zijn (Boeije, 2014). Dit deelt de onderzoeker dan ook en hierdoor heeft de betrokkenheid een positief effect op de validiteit gehad.

Sterke en zwakke punten: externe validiteit

De onderzoeksresultaten kunnen slechts voor een deel naar een grotere groep doorgetrokken worden. Iedere PI maakt zijn eigen cultuuromslag door en daarom zijn de ontwikkelpunten en mogelijkheden (deelvraag 2) enkel gekoppeld aan P.I. X. De onderzoeker heeft geen zicht op gevangenispersoneel of gedetineerden van andere inrichtingen. Ook zijn de ervaringen die onderzocht zijn bij deelvraag 1, gebonden aan de leef- en werkwereld van respondenten en om die reden niet te generaliseren met een grotere groep dan de onderzoekspopulatie. De resultaten die bij deelvraag 3 (houding, kennis en vaardigheden) zijn geformuleerd, worden daarentegen wel als 'universeel' gezien. Dit omdat deze resultaten deels overeenkomen met het theoretisch kader en daardoor, naar alle waarschijnlijkheid, bevorderend zijn voor effectief herstelwerk. Uit de probleemanalyse kwam naar voren dat de herstelgerichte werkwijze iets anders vraagt van iedere piw'er. De gehele beroepsgroep moet een manier zien te vinden om mee te gaan in de herstelgerichte cultuuromslag. De ontwikkelde handvatten kunnen daarom van toegevoegde waarde zijn voor iedere piw'er. Naar alle waarschijnlijkheid zijn er ook piw'ers die vanuit originele feeling hebben voor herstelwerk en daardoor minder snel een beroep zullen doen op de ontwikkelde handvatten/aanbevelingen.

Literatuurlijst

- Anderson, G. L., & Herr, K. (1999). The new paradigm wars: Is there room for rigorous practitioner knowledge in schools and universities? *Educational researcher*, 28(5), 12-40.
- Baarda, B., Bakker, B., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., Velden, T. van der., en Goede, M. de. (2013). *Basisboek kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Bentham, J. (1791). *Panopticon Or The inspection-house*. (Volume 1). Lausanne: Universiteit van Lausanne
- Blad, J., & J. Pauwelsen. (2003). *De justitiële jeugdinrichting als rehabilitatiecentrum. Een onderzoek naar de mogelijkheden van herstelgerichte detentie*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Boeije, H. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma.
- Claes, B. (2014). Herstelgerichte detentie. *Suggnomé, forum voor herstelrecht en bemiddeling*, p. 7.
- Commissie van Toezicht. (2014). Jaarverslag 2014 Commissie van Toezicht bij de Penitenciaire Inrichting Arnhem. Arnhem: Commissie van Toezicht
- De Ruyver, B., Vander Beken, T., & Van Garsse, L. (2010). Herstel als doelstelling van het penitentiair beleid; Theorie en realiteit! Gent: Universiteit Gent
- De Swaan, A. (1982) *De mens is de mens een zorg*. (1^e druk, pp. 81-116). Amsterdam: Meulenhoff
- De Vleminck, J. & De Cauwer, S. (z.j.). *De actualiteit van het biopolitieke denken: Van Michel Foucault naar het Pensiero Vivente van de Italian Theory*, Geraadpleegd op 5 juni 2018 van https://www.academia.edu/33875388/De_actualiteit_van_het_biopolitieke_denken_van_Michel_Foucault_naar_het_Pensiero_Vivente_van_de_Italian_Theory_met_Jens_De_Vleminck_
- Dienst Justitiële Inrichtingen. (z.j.). *P.I. Arnhem*. Geraadpleegd op 18 februari 2018 van <https://www.dji.nl/locaties/penitenciaire-inrichtingen/pi-arnhem/pi-arnhem-zuid/index.aspx>
- Dienst Justitiële Inrichtingen. (2017, 11 oktober). *vacature penitentiair inrichtingswerker*. Geraadpleegd op 20 februari van <https://www.werkenvoornederland.nl/vacatures/detail/penitentiair-inrichtingswerker-DJI-2017-0495>
- Federatie Nederlandse Vakbeweging. (2017). *Onderzoek werkdruk bij Dienst Justitiële Inrichtingen, 'op te veel plekken te weinig ogen'*. FNV Overheid in opdracht van FNV.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir: naissance de la prison*. Paris: Gallimard.
- Inspectie Veiligheid en Justitie. (2018, maart). *Uit Balans: Een onderzoek naar de kwaliteit van de taakuitvoering in zes locaties binnen het gevangeniswezen*. Den Haag: Inspectie Veiligheid en Justitie.

- Jansen, M., Hissel, S., & Homburg, G. (2008). *Plan -en procesevaluatie herstelgerichte detentie PI Nieuwegein*. Regioplan Beleidsonderzoek
- Koot, M. (2012, juni 27). *Measuring and Predicting Anonymity*. Amsterdam, Nederland: Universiteit van Amsterdam
- Laus, C. (2013, maart). *Homo ex machina. Een onderzoek naar humanisering binnen de herstelgerichte detentie in penitentiaire inrichtingen*. Utrecht, Nederland: Universiteit voor Humanistiek.
- Ministerie van Veiligheid & Justitie. (2013, februari). *Rechtdoen aan slachtoffers*. Geraadpleegd op 26 februari 2018 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/02/25/recht-doen-aan-slachtoffers>
- Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2013, 19 juni). *Masterplan DJI 2013-2018*. Geraadpleegd op 25 februari 2018 van <https://www.inspectie-jenv.nl/zoeken?trefwoord=masterplan+2013>
- Newell, T. (2002, augustus 10). *International Institute For Restorative Practices*. Geraadpleegd op 25 februari 2018 van <https://www.iirp.edu/eforum-archive/4252-restorative-practice-in-prisons-circles-and-conferencing-in-the-custodial-setting>
- Penitentiaire beginselenwet. (1998, artikel 1e, juni 18). Geraadpleegd op 26 februari 2018 van <http://wetten.overheid.nl/BWBR0009709/2017-03-01>
- Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming. (2016, 12 oktober). *Visie op strafrechtelijke sanctietoepassing*. Geraadpleegd op 27 februari 2018 van https://www.rsj.nl/acueel/Nieuwsberichten/2016/Nieuwsbericht_toekomst_visie.aspx. Den Haag
- Rijksoverheid. (2018, april 1). *Organogram Ministerie van Justitie en Veiligheid*. Geraadpleegd op 25 februari 2018 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2017/06/01/organogram-ministerie-van-veiligheid-en-justitie>
- Sherman, L. W., Strang, H., Barnes, G., Bennett, S., Angel, C. M., Newbury-Birch. (2007). *Restorative justice: the evidence*. Londen: The Smith Institute.
- Sinek, S. (2009). *Start with why: How great leaders inspire everyone to take action*. Penguin.
- Stichting Restorative Justice Nederland. (z.j.). *Restorative Justice wereldwijd in beweging*. Geraadpleegd op 3 maart 2018 van <http://www.restorativejustice.nl/>
- Vanacker, J. (2002). *De ambassadeurs van een nieuw gedachtegoed in Herstel en detentie – Hommage aan Prof. Dr. Tony*. Brussel: Politeia NV.
- Van Doorn, L., Etten, Y. van & Gademan, M. (2008). *Outreaching werken, Handboek voor werkers in de eerste lijn*. Bussum: Coutinho.
- Van Garsse, L. (2001). *Op zoek naar herstelrecht: overwegingen na jaren bemiddelingswerk*. Panopticum. pp. 423-446

- Van Garsse, L. (2002). 'Modieuze droom of maatschappelijk noodzaak? De gevangenis als herstelgerichte faciliteit' in: *Herstel en detentie, Hommage aan Prof. Dr. Tony Peters*. Brussel
- Van Hoek, A. & Slump, G.J. (2013). *Restorative Justice in Europe, Slachtoffers, herstelrecht en herstelgerichte (jeugd)detentie: bespreking van Nederlandse en Vlaamse literatuur*. Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland.
- Van Hoek, A., & Slump, G. J. (2013). *Restorative Justice in Europe, resultaten van het veldwerk*. Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland.
- Van Hoek, A., & Slump, G. J. (2011). *De toepassing van herstelrecht in Nederland: bouwstenen*. Amsterdam: Stichting Restorative Justice Nederland.
- Van Ness, D. (2005, februari 12). Restorative justice in prisons. In *Symposium on Restorative Justice and Peace in Colombia*, (pp. 9-12). Cali, Colombia.
- Zebel, S., Vroom, M., & Ufkes, E. G. (2016). Herstelgerichte cursussen in detentie: Evaluatie van cursussen in detentie: Evaluatie van Puinruimen, SOS en DAPPER. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie
- Zehr, H. (1990). *Changing Lenses: a new focus for crime and justice*. Herald Press

Bijlage 1: Topiclijst

Topiclijst
De ervaringen met betrekking tot herstelgerichte detentie
De vaardigheden, kennis en houding waar een piw'er over dient te beschikken.
Ontwikkelpunten en mogelijkheden rondom het werken aan herstelgerichte detentie.
De manier waarop de disciplinaire macht en biomacht volgens respondenten samenhangen.
Hoe kwetsbaarheid herstelgerichte detentie bevordert of juist belemmert
Mogelijke onderlinge machtshoudingen in combinatie met herstelgerichte detentie

Bijlage 2: Samenvatting van hoofdpunten

Samenvatting van hoofdpunten

Fijn dat je er bent. Heb je de toestemmingsverklaring ondertekend? Zo ja, dan kunnen we beginnen. Je mag eventuele vragen tijdens, maar ook na, het interview stellen. Het interview duurt ongeveer 60 minuten.

Basisinformatie: Op welke afdeling verblijf je op dit moment?

Hoe ervaren respondenten herstelgerichte detentie?

Onderliggende vragen kunnen zijn wat iemand betekenisvol vindt, wat mogelijke meerwaarde is/kan zijn. Want, de ervaring van iemand kan veel uitmaken hoe iemand aankijkt tegen de uitvoering ervan.

Kennis, houding en vaardigheden

Wat heeft een piw'er nodig aan kennis, houding en vaardigheden om te kunnen werken met herstelgerichte detentie?

Gedetineerden die bezig zijn herstelgerichte activiteiten, zoals contact met het slachtoffer, puinruimen, of iets dergelijks, dienen zich hiervoor kwetsbaar op te stellen. Het vraagt hen om moed, reflectie en inzicht. Wat hoort zijn mentor hier volgens jou tegenover te zetten, hoe dient hij hier op te reageren of mee om te gaan?

Er zijn theoretici die beweren dat een meer persoonlijke, vertrouwelijke relatie bevorderend is voor het werken aan herstelgerichte detentie. Wat vind je daar van? Hoe denk je dat dit in verband staat met de afstand -en nabijheid tussen gedetineerden en personeel?

Wat is volgens jou absoluut niet helpend om als piw'er te doen tijdens het werken aan herstelgerichte detentie? Hoe kan dit beter aangepakt worden en wat heeft de piw'er hier voor nodig?

Ontwikkelpunten en mogelijkheden

Kiest elke piw'er ervoor om het gesprek rondom herstelgerichte detentie aan te gaan? Zo ja, hoe leren jullie van elkaar? Zo nee, waar ligt dit aan? Hoe kan dit volgens jou verbeterd worden? Zijn er middelen om dit te verbeteren?

Kwetsbaarheden:

Herstelgerichte detentie is nauw verbonden met kwetsbaarheid. Het gaat vaak over slachtofferbewustzijn, schuld en schaamtegevoelens zodat gedetineerden de relatie met zichzelf en het slachtoffer kunnen herstellen.

Gaat jezelf kwetsbaar opstellen gepaard met het gevangeniswezen? Waarom ervaar je dit zo?

Nemen piw'ers en gedetineerden bij het aangaan van herstelgerichte detentie een emotioneel risico, omdat zij een gesprek met betrekking tot het slachtofferbewust zijn van gedetineerden aangaan, zonder dat zij weten hoe dit gesprek gaat verlopen? Vraagt dit om moed, angst en kwetsbaarheid en kan het werken aan herstelgerichte detentie hierdoor gezien worden als een groot (spannend) obstakel? Hoe kijk je hier tegenaan en waarom?

Verschuiving Disciplinaire macht-biomacht

Hoe worden mensen aangesproken? Hoe worden mensen gestuurd zodat zij kunnen voldoen aan de verwachtingen van de organisatie? Wat voor effect heeft dit op jou? Waarin werk je dat? Hoe denk je dat dit vroeger ging? Wat is er veranderd? Waar ligt dat aan volgens jou?

Machtsverhoudingen:

Hoe zijn de onderlinge machtsverhoudingen tussen mensen? Waaruit blijkt dit?

Is er een spanningsveld tussen groepen mensen? Zo ja, hoe is dit zichtbaar?

Zijn de eventuele machtsverhoudingen bevorderend of belemmerend voor het werken aan herstelgerichte detentie? Is het van belang dat deze verhoudingen terug in evenwicht komen? Zo ja, hoe kunnen deze verhoudingen terug in evenwicht komen?

Kunnen piw'ers onderverdeeld worden in softliners en hardliners? Softliners zijn piw'ers die vanuit de humane benadering/menselijke component functioneren. Daarentegen leggen hardliners meer de nadruk op 'vergelding' en functioneren zij vaak vanuit de autoritaire benadering. Wat betekenen deze termen voor het werken aan herstelgerichte detentie?

We zijn tot het einde van het interview gekomen. Hoe vond je het gaan? Als je nog op -of aanmerkingen hebt dan is dit het moment om ze te delen.

Ik wil je bedanken voor je tijd. Je ontvangt via het afdelingspersoneel of via de onderzoeker een terugkoppeling over de uitkomsten van het onderzoek. Deze kan je verwachten rond juli/augustus 2018.

Bijlage 3: Toestemmingsformulier

Beste respondent,

U heeft aangegeven mee te willen werken aan een onderzoek naar herstelgerichte detentie. Uw deelname wordt zeer gewaardeerd. Dit houdt in dat u geïnterviewd wordt.

Tijdens het interview gebruikt de onderzoeker een voicerecorder. Deze voicerecorder neemt het geluid op, maar geen beeldmateriaal.

Het interview is volledig geanonimiseerd. Dit houdt in dat er geen persoonsgegevens gebruikt worden. Respondenten worden aangeduid door middel van een niet herleidbaar cijfer, in plaats van hun eigen naam.

De geluidsopnames worden gebruikt voor het verwerken van de onderzoeksgegevens en worden na afloop van het onderzoek verwijderd.

Middels deze verklaring geeft u toestemming voor de geluidsopname van het interview

Datum:

Handtekening respondent

.....

Bijlage 4: Codeboom

De codes van deelvraag 1 hebben betrekking op verschillende ervaringen van piw'ers en gedetineerden met betrekking tot herstelgerichte detentie. De codes van deelvraag 2 hebben betrekking op ontwikkelpunten en mogelijkheden en codes van deelvraag 3 gaan over houding, vaardigheden en kennis.

Codes deelvraag 1	Codes deelvraag 2	Codes deelvraag 3
Groepsdruk	Verschillende disciplines	Oordeel loos
Beeldvorming	Scholing	Kwetsbaarheid
Profileren	Vrijblijvend	Vertrouwen
Diepgang	Verplicht	
Weerstand	Intake	
Uitdaging	Waardering	

Bijlage 5: Afkortingenlijst

CvT: Commissie van Toezicht

DJI: Dienst Justitiële Inrichtingen

Ezv: Extra zorgvoorziening

HvB: Huis van Bewaring

J&V: (ministerie van) Justitie en Veiligheid

OM: Openbaar Ministerie

PI: Penitentiare inrichting

PI's: Penitentiare inrichtingen

PIW: Penitentiair inrichtingswerker

PIW'er: Penitentiair inrichtingswerkers

RJN: Stichting Restorative Justice Nederland

RSJ: Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming

V&J: (ministerie van) Veiligheid en Justitie.

Een aanvulling op de afkortingenlijst

V&J wordt J&V, omdat het ministerie eind 2017 zijn naam heeft gewijzigd. Dit verklaart waarom de afkortingen in de tekst kunnen verschillen van elkaar.